

Erfarenheter av digital delaktighet bland personer med intellektuell funktionsnedsättning

Mathilda Lill-Smeds

Masterarbete
Det sociala området
2022

Mathilda Lill-Smeds

MASTERARBETE	
Arcada	
Utbildning:	Det sociala området (HYH)
Identifikationsnummer:	Lärdomsprov ID: 8098
Författare:	Mathilda Lill-Smeds
Arbetets namn:	Erfarenheter av digital delaktighet bland personer med intellektuell funktionsnedsättning
Handledare (Arcada):	Åsa Rosengren
Uppdragsgivare:	Uudenmaan Vammaispalvelusäätiö sr
<p>Sammandrag:</p> <p>Den tidigare forskningen gällande digital delaktighet för personer med intellektuell funktionsnedsättning är bristfällig och speciellt forskning, vars syfte är att få fram erfarenheter av digital delaktighet bland personer med intellektuell funktionsnedsättning. Därför var syftet med detta masterarbete att utforska hur personer med intellektuell funktionsnedsättning erfar den digitala delaktigheten och hurdan stöd de anser sig behöva för att kunna vara digitalt delaktiga. Studien var således delvis brukarorienterad. Studiedesignen var av kvalitativ natur men med en deduktiv ansats, eftersom data samlades in med hjälp av en utifrån befintlig teori utarbetad modell av digital delaktighet för personer med intellektuell funktionsnedsättning samt tematiserad tidigare forskning och intervjuguide. Modellen för digital delaktighet för personer med intellektuell funktionsnedsättning bestod av tillgång till digitala apparater och Internet, färdigheter för användning av digitala apparater och Internet samt motivation för användning av digitala apparater och Internet. Motivationen sågs som grundläggande dimension för den digitala delaktigheten. Det insamlade materialet analyserades med hjälp av riktad innehållsanalys, där utarbetad modell och tematiserad tidigare forskning användes deduktivt. Studien resulterade i erfarenheter av god digital delaktighet för personer med intellektuell funktionsnedsättning men med tillfälliga och individuella stödbehov gällande tillgång och användarfärdigheter. Motivationen för användningen var individuell och deltagarnas användning av digitala apparater och Internet grundade sig i för individen centrala motiv. Studiens resultat kan användas för att kartlägga och befrämja den digitala delaktigheten inom organisationen Uudenmaan Vammaispalvelusäätiö. Studien visar också på motivationens roll för den digitala delaktigheten och dess befrämjande, vilket är centralt för fortsatt forskning inom ämnet.</p>	
Nyckelord:	Intellektuell funktionsnedsättning, delaktighet, digital delaktighet, motivation, Uudenmaan Vammaispalvelusäätiö sr
Sidantal:	55
Språk:	Svenska
Datum för godkännande:	27.5.2022

MASTER'S THESIS	
Arcada	
Degree Programme:	Social Services (Masters degree)
Identification number:	ID: 8098
Author:	Mathilda Lill-Smeds
Title:	Experiences of digital inclusion for persons with intellectual disability
Supervisor (Arcada):	Åsa Rosengren
Commissioned by:	Uudenmaan Vammaispalvelusäätö sr
<p>Abstract:</p> <p>Previous research concerning digital inclusion för persons with intellectual disability is insufficient and especially research aiming to explore experiences of digital inclusion for people with intellectual disability. Therefore, the aim of this master's thesis is to explore how persons with intellectual disability experience the digital inclusion and what kind of support they consider needed to be digitally included. Therefore, this study is user orientated. The design of the study was of a qualitative nature but with a deductive approach, because of the gathering of data from a model developed from existing theory based on a model for digital inclusion for persons with intellectual disability as well as prior research described based on themes and a structured interview. The model for digital inclusion for persons with intellectual disability consisted of access to digital devices and Internet, skills needed for the use of digital devices and Internet as well as motivation for the use of digital devices and the Internet. Motivation was seen, as the elementary dimension for digital inclusion. The gathered data was analyzed with targeted content analysis, where the developed model and the previous research were used in a deductive way. The study resulted in experiences of good digital inclusion for persons with intellectual disability but with temporary and individual need of support concerning access and user skills. The motivation for use was individual and the participants use of digital devices and Internet were based on individual and for the participants important motives. The results of the study can be used to map and advance the digital inclusion in the organization Uudenmaan Vammaispalvelusäätö. The study also highlights the importance of motivation and its advancement for digital inclusion, which is important for following research about the subject.</p>	
Keywords:	Intellectual disability, inclusion, digital inclusion, motivation, Uudenmaan Vammaispalvelusäätö sr
Number of pages:	55
Language:	Swedish
Date of acceptance:	27.5.2022

OPINNÄYTE	
Arcada	
Koulutusohjelma:	Sosionomi (YAMK)
Tunnistenumero:	ID: 8098
Tekijä:	Mathilda Lill-Smeds
Työn nimi:	Kehitysvammaisten kokemuksia digitaalisesta osallisuudesta
Työn ohjaaja (Arcada):	Åsa Rosengren
Toimeksiantaja:	Uudenmaan Vammaispalvelusäätö sr
<p>Tiivistelmä: Aikaisemmat tutkimukset kehitysvammaisten digitaalisesta osallisuudesta ovat puutteelliset, ja erityisesti tutkimus, jonka tavoite on saada selville kehitysvammaisten kokemuksia digitaalisesta osallisuudesta. Tästä syystä tämän maisterintyön tavoitteena oli tutkia, miten kehitysvammaiset ihmiset kokevat digitaalista osallisuutta sekä minkälaista tukea he kokevat tarvitsevansa ollakseen digitaalisesti osallisia. Tutkimus oli näin ollen osittain käyttäjäosallistava. Tutkimus oli luonteeltaan laadullinen, mutta myös deduktiivinen, koska tietojenkeruu tapahtui olemassa olevasta teoriasta laaditun digitaalisen osallisuuden mallin, sekä aikaisempien tutkimusten ja haastattelurungon teemoittelun avulla. Kehitysvammaisten digitaalisen osallisuuden malli koostui digitaalisten laitteiden ja Internetin saatavuudesta, kyvyistä käyttää digitaalisia laitteita ja Internetiä, sekä motivaatiosta käyttää digitaalisia laitteita ja Internetiä. Motivaatiota pidettiin perustavana tekijänä digitaaliselle osallisuudelle. Kerätty materiaali analysoitiin kohdistetulla sisältöanalyysillä, jossa laaditun mallin ja tematisoitu aikaisempi tutkimus käytettiin deduktiivisesti. Tutkimus johti kehitysvammaisten hyvin koettuun digitaaliseen osallisuuteen sekä ajoittaisen ja yksilöllisen tuen tarpeeseen. Digitaalisten laitteiden ja Internetin käyttö oli kullekin henkilölle yksilöllistä ja pohjautui henkilölle tärkeisiin motiiveihin. Tutkimuksen tuloksia voidaan käyttää kartoittamaan ja edistämään digitaalista osallisuutta Uudenmaan Vammaispalvelusäätön sisällä. Tutkimus painottaa myös motivaation tärkeyttä digitaalisessa osallisuudessa sekä sen edistämisessä, joka on keskeistä aiheen tulevissa tutkimuksissa.</p>	
Avainsanat:	Kehitysvammaisuus, osallisuus, digitaalinen osallisuus, motivaatio, Uudenmaan Vammaispalvelusäätö
Sivumäärä:	55
Kieli:	Ruotsi
Hyväksymispäivämäärä:	27.5.2022

INNEHÅLL

1	Inledning.....	7
2	Bakgrund.....	8
2.1	Intellektuell funktionsnedsättning	8
2.2	Delaktighet.....	10
2.3	Tillgång, användning och stödbehov för digital delaktighet	12
2.4	Modell för digital delaktighet.....	15
3	Syfte, frågeställningar och avgränsning	19
4	Metod.....	19
4.1	Val av studiedesign	19
4.2	Intervju som datainsamlingsmetod.....	20
4.3	Intervju och intellektuell funktionsnedsättning	21
4.4	Bearbetning och analys.....	23
4.5	Forskningsetik	25
4.6	Trovärdighet och överförbarhet	28
5	Resultat	28
5.1	Erfarenheter av digital delaktighet och stödbehov gällande tillgång	30
5.2	Erfarenheter av digital delaktighet och stödbehov gällande användningen.....	31
5.3	Erfarenheter av digital delaktighet och stödbehov gällande motivation	35
5.4	Sammanfattning	36
6	Diskussion	38
6.1	Resultatdiskussion.....	39
6.2	Metoddiskussion.....	42
6.3	Slutsatser.....	45
	Källor	46
	Bilagor	50

Figurer

Figur 1. Modell beskrivande digital delaktighet för personer med intellektuell funktionsnedsättning..... 18 **Virhe. Kirjanmerkkiä ei ole määritetty.**

Figur 2. Erfarenheter av digital delaktighet för personer med intellektuell funktionsnedsättning..... 38 **Virhe. Kirjanmerkkiä ei ole määritetty.**

Tabeller

Tabell 1. Tematiserad konklusion av tidigare forskning 15

Tabell 2. Kategorisering av det transkriberade materialet..... 24

Tabell 3. Deltagarnas svar kategoriserade enligt teman tillgång, användning (och stödbehov) samt motivation.....29

1 INLEDNING

Människans sätt att leva, arbeta, använda tjänster, vara delaktig och kunna påverka har enligt Auvinen & Jaakkola (2018 s. 25) förändrats i och med samhällets digitalisering. Denna förändring medför utmaningar för en del individer (Auvinen & Jaakkola 2018 s. 37, Finansministeriet 2021) och ofta just för dem, som redan från början kan anses vara marginaliserade (Iacobaeus et.al. 2019, Heponiemi et.al. 2020). Eftersom alla finska medborgares rätt till delaktighet grundar sig på Finlands grundlag (731/1999) och rätten till digital delaktighet i internationella och nationella lagar och förordningar (FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionshinder (CRPD), Europaparlamentets och rådets direktiv (2016/2102), Lagen om tillhandahållande av digitala tjänster (306/2019), ligger skyldigheten till en tillgänglig digital miljö på de offentliga aktörerna. (Finansministeriet 2021, Auvinen & Jaakkola s. 37, Iacobaeus et.al. 2019).

Enligt Iacobaeus et.al. (2019) kräver digital delaktighet en ständig inläring av nya digitala kompetenser, eftersom också digitaliseringen är en kontinuerligt pågående process. Auvinen & Jaakkola (2018) samt Finansministeriet (2021) hävdar, att digitala färdigheter är medborgarnas nya grundkompetenser, vilket kan leda till utmaningar för personer som enligt FDUV (2021) ”...har svårt att förstå, lära sig nya saker...”, nämligen personer med intellektuell funktionsnedsättning. Tidigare studier (t.ex. Ramsten et.al. 2018, Barlott et.al. 2019, Lussier-Desrochers et.al. 2017) hävdar också att den digitala delaktigheten ofta är utmanande för personer med intellektuell funktionsnedsättning.

Finansministeriet (2021) påpekar behovet av mer etnografisk och kvalitativ forskning om den digitala delaktigheten bland olika medborgargrupper och tar som ett exempel upp personer med funktionsnedsättning. Tidigare utförda studier påvisar återkommande (Ramsten et.al. 2017, Ramsten et.al. 2018, Lussier-Desrochers et.al. 2017) att det mellan personer med intellektuell funktionsnedsättning och resten av populationen har uppstått en digital klyfta. Eftersom den digitala delaktigheten hos denna medborgargrupp är ett utforskat ämne (t.ex. Sorbring, Molin & Löfgren 2020, Lussier-Desrochers et.al. 2017), är denna kunskapslucka något mitt masterarbete eftersträvar att fylla på.

Syftet med detta masterarbete är att utforska hur den digitala delaktigheten erfars av personer med intellektuell funktionsnedsättning och hurdan stöd de anser sig behöva för att

kunna vara digitalt delaktiga. På grund av utforskande syfte med mål att få fram erfarenheter, är intervjuer med personer med intellektuell funktionsnedsättning inom organisationen Uudenmaan Vammaispalvelusäätiö utförda. Organisationen fungerar som beställare av masterarbetet, vilket lämpar sig väl, då deras strategiska mål för kommande år handlar om digitalisering och hur den kunde utnyttjas effektivare inom organisationen.

Eftersom intervjuer är utförda med personer med intellektuell funktionsnedsättning, är datainsamlingen brukarorienterad. Coons & Watson (2013) förespråkar forskning som inkluderar personer med intellektuell funktionsnedsättning på detta sätt, eftersom dessa personer ofta har behandlats som objekt för forskning i stället för medskapare av ny och djupare kunskap. Denna studie som berör ett relativt outforskat ämne, kan resultera i ny användbar information för den egna organisationen för att utveckla möjligheten till digital delaktighet för personer med intellektuell funktionsnedsättning. Resultaten kan också ge en antydning om behovet av fortsatt och mer bredare forskning inom ämnet. Den delvis brukarorienterade designen ger värde åt rösterna och erfarenheterna av personer med intellektuell funktionsnedsättning.

2 BAKGRUND

Den teoretiska bakgrunden i detta masterarbete består av de centrala begreppen intellektuell funktionsnedsättning och delaktighet, tidigare forskning om digital delaktighet för personer med intellektuell funktionsnedsättning samt en utifrån befintlig teori utarbetad modell gällande digital delaktighet för personer med intellektuell funktionsnedsättning.

2.1 Intellektuell funktionsnedsättning

Funktionshinderområdet har utvecklats under de senaste decennierna. Personer med funktionsnedsättningar har börjat betraktas som aktiva subjekt och aktörer i sina egna liv. I och med förändringen har också begreppen inom området förändrats. FDUV:s (2021) definition av personer med funktionsnedsättningar definieras som ”...*personer med nedsättningar i den fysiska, psykiska eller intellektuella funktionsförmågan*”. THL (2021) tillägger ännu nedsättningar i den sociala funktionsförmågan till definitionen. Dessa nämnda funktionsnedsättningar kan enligt Lindqvist (2020 s. 13) vara medfödda eller

förvärvade, tillfälliga eller permanenta. WHO (2021) betonar, att funktionshinder och funktionsnedsättningar är en del av mänskligheten, som alla människor upplever någon gång under sitt liv.

FDUV (2021) anser att ” *Intellektuell funktionsnedsättning är ett samlingsbegrepp för många olika tillstånd som gör att man har svårt att förstå, lära sig nya saker och uttrycka sina tankar och känslor.* ” Granlund & Göransson (2011 s. 15-16) hävdar, att personer med intellektuell funktionsnedsättning kan ha svårt med att begripa rums-, tids-, kvalitets-, kvantitets- och orsaksuppfattning. Winlund (2011 s. 20) poängterar att personer med intellektuell funktionsnedsättning är en heterogen grupp, där alla personer är olika men har svårigheter inom flera områden.

Enligt FDUV (2021) är utvecklingsstörning och intellektuell funktionsnedsättning synonymter. Begreppet utvecklingsstörning används fortfarande och bör därför förklaras. Den finska översättningen ” *kehitysvammainen* ” är fortfarande den vanligaste benämningen för personer med intellektuell funktionsnedsättning. Granlund & Göransson (2011 s. 12) hävdar, att begreppet utvecklingsstörning har flera olika definitioner men att de alla innefattar utmaningen med att ” *...ta in och bearbeta information, bygga kunskap samt tillämpa kunskap* ”. Dessutom förknippas begreppet med nedsatt intelligens och svårigheter med att klara av vardagen.

Begreppen funktionshinder och funktionsnedsättning används ibland som synonymer men begreppen har en skild innebörd. Inom politiken utomlands och i Finland används begreppet funktionshinder (eng. disability), vilket enligt Grönvik (2005) är ett väldigt brett och svårdefinierat begrepp. Funktionshinder handlar enligt FDUV (2021) om hinder i personens omgivning som uppstår på grund av en funktionsnedsättning (eng. impairment) i personens funktionsförmåga. Att se på funktionshinder och -nedsättningar utifrån detta perspektiv benämns enligt Grönvik (2005) som den sociala modellen. Den skiljer på egenskaper hos individen och den bristfälliga miljön som skapar funktionshindret.

WHO (2021) anser att funktionshinder uppstår då personer interagerar med sin omgivning och att hindren kan innefatta negativa attityder, otillgängliga transportmedel eller byggnader samt bristande socialt stöd. Detta beskrivs i litteraturen som tillgänglighet (Molin 2004) och kan anses vara det som Grönvik (2005) beskriver som den miljörelativa

modellen. Den poängterar växelverkan mellan individen och miljön, vilket betyder att graden av funktionshinder är beroende av den omgivande miljön.

Förutom den medicinska modellen, där man utgår ifrån personers diagnoser och psykiska, fysiska eller kognitiva funktionsförmågor, och de tidigare beskrivna sociala och miljörelativa modellerna, kan man också enligt Lindqvist (2020 s. 19) definiera funktionsnedsättningar och -hinder utifrån den administrativa modellen, där en person måste ha vissa funktionshinder eller -nedsättningar för att klassificeras som berättigad till vissa stöd eller att tillhöra en viss grupp. Lindqvist (2020 s. 18-19) poängterar subjektiva erfarenheten av funktionshinder eller funktionsnedsättningar vid användning av begreppen.

I detta masterarbete används begreppet intellektuell funktionsnedsättning vid beskrivning av målgruppen, där den intellektuella funktionsnedsättningen och miljöns otillgänglighet skapar funktionshinder för individen. Avsikten är inte att klassificera någon, utan enbart att avgränsa målgruppen till en utforskningsbar grupp.

2.2 Delaktighet

Delaktighet är ett omdiskuterat ämne inom funktionshinderområdet. Begreppet är enligt Gustavsson (2004 s. 24) dåligt preciserat, så som många andra begrepp inom området. Ofta stöter man också i studier och artiklar på begreppet att delta. Båda begreppen har en nyansskillnad i innebörden och begreppet delaktighet är bredare till sin omfattning.

Engelskans ”*participation*” innefattar enligt Molin (2004 s. 62) både deltagande och delaktighet, vilket utgör en utmaning vid tolkande av texter. Enligt Bonniers svenska ordbok (2002) betyder ordet delta att ”*medverka; vara närvarande*”. Deltagande är enligt Molin (2004 s. 75) nödvändigt men inte ett tillräckligt villkor för maximal delaktighet, vilket kräver att personen samspelar med sin omgivning och samspelet karakteriseras både av ömsesidighet och acceptans. Delaktig definieras av Bonniers svenska ordbok (2002) ”*som har del i; inblandad, medskyldig*”. Finskan skiljer likväl som svenskan på begreppen ”*osallistua*” och ”*osallisuus*”. Eftersom delaktighetsbegreppet enligt Molin (2004) innefattar flera dimensioner, både objektiva och subjektiva, används begreppet i detta masterarbete, både i den skriftliga delen och i tolkningen av tidigare studier.

Delaktighetsbegreppet kan enligt Molin (2004 s. 75) ses utifrån ett intrapersonellt perspektiv, nämligen utifrån individen och dess aktivitet och engagemang, samt utifrån ett interpersonellt perspektiv, där delaktigheten uppstår mellan individ och omgivning. Molin (2004 s. 63, 66-67) tar upp två internationella förslag på delaktighet för personer med funktionshinder; FN:s standardregler och WHO:s klassifikationssystem. Det förstnämnda menar att delaktighet och jämlikhet är mänskliga rättigheter och förespråkar en tillgänglig miljö för att uppnå delaktighet. WHO:s klassifikationssystem tar upp förhållandet mellan individens engagemang och aktivitet samt kroppsliga funktioner och omgivningsfaktorer.

Tideman (2004 s. 123) föreslår att delaktighet kunde definieras som likvärdiga levnadsvillkor för personer med funktionshinder och personer utan funktionshinder. Almqvist et.al. (2004 s. 148) anser att delaktighet är ett mångfacetterat fenomen som innefattar både subjektiva erfarenheter samt målinriktade handlanden. Delaktighet är dessutom beroende av personliga, miljö- och samspelsfaktorer. Den upplevda delaktighetsgraden varierar i olika situationer, vilket betyder att delaktighet bör bedömas utifrån aktuella kontexter.

THL (2021) beskriver delaktighet (*osallisuus*) som att vara och verka som medlem i en gemenskap på det sättet att det uppstår en känsla av sammanhang till gemenskapen och där delaktighet förverkligas i växelverkan mellan individ och gemenskap. För att kunna vara delaktig behövs tillräckligt med materiella resurser för att kunna agera som aktör i beslutsfattande som berör det egna livet samt socialt betydelsefulla och viktiga relationer.

Molin (2004 s. 66) har gjort en begreppsanalys av ordet delaktighet på basen av WHO:s klassifikationssystem ICF, där delaktighet beskrivs som en persons engagemang i olika livssituationer. Engagemang rymmer inom sig att delta eller ta del av, att vara inkluderad eller upptagen inom ett livsområde, att vara accepterad eller ha tillgång till behövda resurser samt den subjektiva erfarenheten av engagemang. Molin (2004 s. 68) menar dock att man inte kan likställa delaktighet och engagemang och anser därför att begreppet aktivitet, som kan genomföras med olika grad av engagemang, måste införas. Dock kan en person uppleva sig vara delaktig utan att egentligen vara engagerad eller aktiv och omgivningen kan se personen som delaktig, utan att det finns engagemang eller aktivitet.

Begreppet delaktighet innefattar också tillhörighet, vilken kan vara formell eller informell. Molin (2004 s. 69) skriver att ”*den formella tillhörigheten legitimerar deltagande*” och den informella tillhörigheten innefattar den subjektiva erfarenheten. Molin (2004 s.

70) menar att den formella tillhörigheten utdelas av auktoriteter och den informella handlar om personens subjektiva känsla av tillhörighet. Molin (2004 s. 71) tillsätter dessutom autonomi till begreppsanalysen av delaktighet, eftersom det av individen krävs initiativtagande och engagemang vid utnyttjandet av tillgänglighet. Dessutom innefattar delaktighetsbegreppet (Molin 2004 s. 73) makt och möjlighet till självbestämmande samt interaktion, eftersom delaktighet kräver ett sammanhang karakteriserat av ömsesidighet.

Molin (2004 s. 78) innefattar också förutsättningar för delaktighet i sin begreppsanalys och särskiljer på interna och externa förutsättningar, där interna handlar om personens förmåga och vilja till delaktighet och externa om miljöns tillgänglighet samt tillfälle till delaktighet. Enligt THL (2021) är tillgänglighet en förutsättning för att personer med funktionsnedsättning ska kunna leva självständigt och ha möjlighet till delaktighet inom alla livsområden. FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning förutsätter staterna att säkerställa alla personers lika tillgång till den fysiska miljön samt information och kommunikation. En tillgänglig omgivning innefattar också webbtillgänglighet, som Lagen om tillhandahållande av digitala tjänster (306/2019) i Finland försöker garantera.

Molin (2004 s. 79) sammanfattar sitt förslag på definitionen av delaktighet, med att särskilja på maximal och minimal delaktighet. Den minimala delaktigheten innefattar minst en form av delaktighet, för att en person ska vara delaktig i ett sammanhang. Den maximala delaktigheten uppnås, om det finns interna och externa förutsättningar för delaktighet, både subjektiva och objektiva dimensioner, samt samspel mellan person och miljö.

2.3 Tillgång, användning och stödbehov för digital delaktighet

För att få en bild av den tidigare utförda forskningen, det aktuella läget inom området samt de rätta begreppen inför en mera systematisk litteratursökning, påbörjades en fritextsökning (Karlsson 2018 s. 87) med Google som databas. Den avancerade sökningen på vetenskapliga databaserna, som t.ex. EBSCO, ESMERALD och Sage, påbörjades med att söka artiklar med ordet ”digitization” OR ”digitalization” OR ”digital transformation” AND ”disability” men sökningen resulterade inte i önskvärt resultat. Genom tidigare fritextsökningen hade begreppen ”digital divide” och ”digital disability divide” kommit upp och genom att använda söktermen ”digital disability divide” på EBSCO hittades flera

artiklar. De visade sig dock att begreppet ofta handlade om den digitala klyftan för personer med fysiska funktionshinder, vilket inte var aktuellt för denna sökning. Söktermen ändrades därför till "intellectual disability", vilket resulterade i ett märkbart färre antal artiklar.

För att få med så många artiklar som möjligt, vars innehåll berör internetanvändning och användning av digitala apparater och tjänster bland personer med intellektuell funktionsnedsättning, tillades med hjälp av den booleska operatoren (Karlsson 2018 s.90) AND söktermerna "ict", "digital participation", "digital inclusion" och "digital divide". Mellan dessa söktermer användes den booleska operatoren OR. Som begränsningsfunktioner användes publiceringstidpunkt och språk, eftersom artiklarna, på grund av den snabba utvecklingstakten gällande digitalisering, skulle vara publicerade tidigast 2015. Som språk valdes engelska. De användbara artiklarna hittades på databaserna EBSCO och Sage och resterande forskningarna använda i detta masterarbete har hittats genom att läsa igenom källförteckningar.

Forskning om digitalisering och dess påverkan på människors vardagliga liv finns tillgänglig men är fortfarande bristfällig, speciellt forskning som handlar om digital delaktighet för personer med intellektuell funktionsnedsättning (Sorbring et.al. 2020; Lussier-Desrochers et.al. 2017; Iacobaeus et.al. 2019). Iacobaeus et.al. (2019) uttrycker behovet av mer forskning gällande människors attityder till användning av digitala teknologier och van Dijk (2005 s. 26) påpekar bristen på kvalitativ undersökning gällande användningen av digitala teknologier i människans vardagliga liv. Den tidigare forskningen kategoriserades i teman gällande användning av och tillgång till digitala tjänster, apparater och Internet, stödbehov vid användningen av digitala tjänster, apparater och internet samt motivationen bakom användningen.

De flesta utförda studierna inom ämnet påvisade att användningen av digitala tjänster, apparater och Internet bland personer med intellektuell funktionsnedsättning är mindre än hos resten av befolkningens (Lussier-Desrochers et.al. 2017; Ramsten et.al. 2017; Ramsten et.al. 2018; Tuikka et.al. 2018; Iacobaeus et.al. 2019) och att det digitala utanförskapet hänger ihop med andra former av ojämlikhet (Heponiemi et.al. 2020; Iacobaeus et.al. 2019; van Dijk 2005). Tillgången till digitala apparater och internet berördes i några tidigare utförda studier (Lussier-Desrochers 2017; Heponiemi et.al. 2020; Alfredsson

Ågren 2018) och är enligt Lussier-Desrochers et.al. (2017) möjlig för personer med intellektuell funktionsnedsättning genom ägande eller lån. Skribenterna nämner t.ex. höga kostnader som utmaningar för anskaffningen. Enligt Alfredsson Ågren et.al. (2019) är tillgången till digitala apparater med internetanslutning mindre för personer med intellektuell funktionsnedsättning, förutom tillgången till tabletter. En studie (Alfredsson Ågren et.al. 2018) påvisade god tillgång till digitala apparater och internetanslutning för personer med intellektuell funktionsnedsättning.

Användningen av digitala apparater och internet bland personer med intellektuell funktionsnedsättning handlar oftast om bild- och videounderhållning (Lussier-Desrochers et.al. 2017) samt kommunikation, socialt umgänge och upprätthållande av familjeförhållanden (Lussier-Desrochers et.al. 2017; Ramsten et.al. 2018). Alfredsson Ågren et.al. (2019) hävdar att aktiviteter utförda på Internet är färre för personer med intellektuell funktionsnedsättning, förutom när det gäller att spela spel, och den största skillnaden handlar om informationssökning. Användningen av Internet påverkar möjligheten till utnyttjande av offline-aktiviteter (van Deursen & Helsper 2015; Ramsten et.al. 2018), som t.ex. informationssökning och etablerande av nya sociala relationer. Heponiemi et.al. (2020) poängterar tillgänglighet till digitala tjänster som en grundläggande faktor för att uppleva användningen som positiv. En studie (Alfredsson Ågren et.al. 2018) påvisade av personer med intellektuell funktionsnedsättning användning av olika strategier vid hantering av den digitala miljön.

Temat gällande stödbehov för användningen poängterades i flera av de genomgångna forskningarna. Sorbringer et.al. (2020) menar, att personer med intellektuell funktionsnedsättning är de som har flest problem med internetanvändningen. Lussier-Desrochers et.al. (2017) tar upp möjliga stödbehov för personer med intellektuell funktionsnedsättning och deras möjlighet till digital delaktighet; stödbehov gällande sensomotoriska, kognitiva och tekniska färdigheter samt färdigheter gällande datasäkerhet och netikett. Också stödbehovet vid anskaffningen av de digitala apparaterna tas upp. Enligt Barlott et.al. (2019) är stödet för den digitala delaktigheten en betydande faktor som både kan befrämja och begränsa den digitala delaktigheten. Tidigare forskning (Ramsten et.al. 2017; Ramsten et.al. 2018) hävdar, att familjemedlemmar är viktiga stödpersoner för personer med intellektuell funktionsnedsättning vid användningen av digitala apparater, tjänster och internet men också stöd av personal på boenden är av betydelse. Det organisatoriska stödet

för digital delaktighet bland personer med intellektuell funktionsnedsättning bör vara en central del av tjänstproducerarens (boendets) strategi (Ramsten et.al 2017). Att bläddra på internet, aktiviteter som kräver mycket läsande och skrivande samt utsatthet för diskriminering och bedrägeri tas upp som utmaningar för personer med intellektuell funktionsnedsättning (Lussier-Desrocher et.al. 2017).

Enligt Iacobaeus et.al. (2019) är motivationen den grundläggande faktorn för användningen av digitala apparater och Internet. Eftersom Heponiemi et.al. (2020) beskriver positiva erfarenheter av tillgänglighet som grundläggande för användningen av digitala tjänster, tolkas det här som att positiva erfarenheter av användningen är motiv för fortsatt användning och negativa erfarenheter är ett hinder för användningen. Nedan en sammanfattande och tematiserad tabell av litteratursökningens resultat.

Tidigare forskning	Tillgång till digitala apparater och Internet	Användning av digitala apparater och Internet	Stödbehov	Motiv för användning
<ul style="list-style-type: none"> - Bristfälligt tidigare forskning om hur digitala apparater och Internet används (Sorbring et.al. 2020; Lussier-Desrochers et.al. 2017; Iacobaeus et.al. 2019) - Mera kvalitativ forskning behövs (Iacobaeus et.al. 2019; van Dijk 2005) 	<ul style="list-style-type: none"> - Tillgång till digitala apparater och Internet genom ägande eller lång (Lussier-Desrochers et.al. 2017) - God tillgång till digitala apparater och Internet påvisad i en av de tidigare forskningarna (Alfredsson Ågren 2020) - Tillgången och tillgängligheten till digitala apparater och Internet central vid upplevelsen av användningen av digitala apparater och Internet som positiv (Heponiemi et.al. 2020) - Tillgången till digitala apparater och Internet hänger ihop med socioekonomisk ojämsamhet (Heponiemi et.al. 2020) eller andra former av ojämsamhet (Iacobaeus et.al. 2020; van Dijk 2005) 	<ul style="list-style-type: none"> - Användningen mindre än resten av populationen (Lussier-Desrochers et.al. 2017; Ramsten et.al. 2017; Ramsten et.al. 2018; Tuikka et.al. 2018; Iacobaeus et.al. 2019), förutom att spela spel (Alfredsson Ågren et.al. 2019) - Användningens syfte ofta video- och bildunderhållning samt kommunikation (Lussier-Desrochers et.al. 2017) samt upprätthållande av familjeförhållande (Ramsten et.al. 2018). - Offline-aktiviteter kan stödas av Internetanvändning (van Deursen & Helsper 2015; Ramsten et.al. 2018) - Olika strategiers användning vid hantering av digital miljö (Alfredsson & Ågren et.al. 2018) 	<ul style="list-style-type: none"> - Familjemedlemmar och personal på boenden viktiga stödpersoner (Ramsten et.al. 2018) - Brist på organisatoriskt stöd för digital delaktighet på boenden för personer med intellektuell funktionsnedsättning (Ramsten et.al. 2017) - Stödet betydande för digital delaktighet – kan begränsa eller befrämja den. (Barlott et.al. 2019) - Risk för diskriminering och bedrägeri på Internet (Lussier-Desrochers et.al. 2017) - Ofta svårt med kognitivt utmanande aktiviteter (Lussier-Desrochers et.al. 2017) och informationsökning (Alfredsson Ågren et.al. 2019) 	<ul style="list-style-type: none"> - Motivation grunden till användning (Iacobaeus et.al. 2019) - Positiva erfarenheter av användning leder till fortsatt användning (Heponiemi et.al. 2020)
Behovet av denna studie tydligt.	Hur och i vilken grad har deltagarna tillgång till digitala apparater och internet?	I hurdan grad använder deltagarna digitala apparater och Internet och i vilket syfte?	Har deltagarna behov av stöd och vilka är stödpersonerna i så fall? Har deltagarna stött på utmaningar och i så fall hurdana?	Vilka är motiven bakom användningen?

Tabell 1. Tematiserad konklusion av tidigare forskning.

2.4 Modell för digital delaktighet

Som teoretisk referensram i detta masterarbete används en utarbetad teoretisk modell av digital delaktighet för personer med intellektuell funktionsnedsättning. Modellen grundar sig i Lussier-Desrochers et.al. (2017) modell för digital delaktighet för personer med intellektuell funktionsnedsättning samt Iacobaeus et.al. (2019) modell för digitalt

utanförskap. Den förstnämnda innehåller olika faktorer som krävs för att personer med intellektuell funktionsnedsättning skall kunna vara digitalt delaktiga, både individens egna färdigheter och omgivningens stöd. Modellen gällande digitalt utanförskap (Iacobaeus et.al. 2019) är en generell modell för digitalt utanförskap och uppbyggd på basen av Jan van Dijks (2005) modell av digitalt utanförskap, som påpekar motivationens roll för det digitala utanförskapet.

Modellen för digitalt utanförskap av Iacobaeus et.al. (2019) beskrivs som en trappa, där det första trappsteget och den grundläggande möjliggörande faktorn för digital delaktighet handlar om motivation. Om motivationen inte finns, kommer det inte att ske någon användning, fast tillgänglighet till digitala apparater och Internet finns. Bristande motivation kan bero på rädslor eller tanken om att digitala teknologier inte är nödvändiga eller tillför nytta i ens liv. De resterande trappstegen i modellen handlar om tillgång till digitala apparater och Internet, digitala färdigheter och kompetens att använda apparaterna samt den faktiska användningen. Enligt denna modell beror det digitala utanförskapet på brister eller utmaningar inom en eller flera av dessa dimensioner. Dessutom har en låg socioekonomisk status, bristfällig tillit och självtillit samt samhällseliga faktorer betydelse för det digitala utanförskapet.

Modellen för digital delaktighet bland personer med intellektuell funktionsnedsättning utarbetad av Lussier-Desrocher et.al. (2017), poängterar vikten av digital delaktighet för personer med intellektuell funktionsnedsättning men menar att den kan vara svår att uppnå. Eftersom nutidens syn på funktionshinder handlar om att de uppstår vid interaktion med miljön, blir det enligt skribenterna självklart att den digitala miljön bör anpassas enligt människors individuella behov. Skribenterna beskriver fem kritiska dimensioner för digital delaktighet bland personer med intellektuell funktionsnedsättning; tillgångsdimensionen samt den sensomotoriska, kognitiva, tekniska och sociala dimensionen.

Tillgång till digitala apparater och internet är enligt Lussier-Desrochers et.al. (2017) en förutsättning för att kunna vara delaktig i det digitala samhället. Enligt skribenterna finns det två grundläggande alternativ för personer med intellektuell funktionsnedsättning att få tillgång till digitala apparater och internet; personligt ägande eller lån. Ägandet av digitala teknologier utmanas av kostnader, eftersom personer med intellektuell funktionsnedsättning ofta har låga inkomster. Dessutom blir det enligt skribenterna ofta

kostsammare för dessa personer, om de behöver digitala hjälpmedel. Lån av apparater kan vara problematiskt om personerna har svårigheter att förflytta sig, om motoriska utmaningar riskerar apparaternas funktion eller om användningstiden är begränsad.

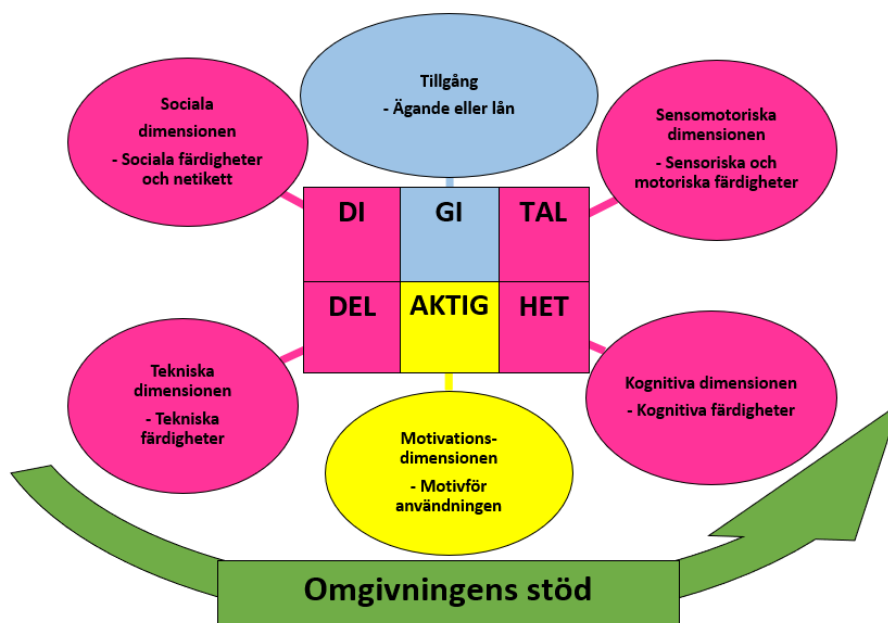
Användningen av tekniska apparater kräver sensoriska (taktila, visuella, auditiva och kinestetiska) och motoriska (fin och grovmotorik) färdigheter. Många personer med intellektuell funktionsnedsättning har någon form av sensomotorisk begränsning, vilket kan leda till exempelvis svårigheter med användningen av tangentbord eller mus samt utförande av vissa aktiviteter. Personer med intellektuell funktionsnedsättning kan också ha visuella eller auditiva svårigheter, som påverkar bläddrandet på internet. Dessa funktionsnedsättningar kan kollidera med miljöns otillgänglighet och försvåra tillgången till innehållet på Internet. Användningen kan underlättas med individuella lösningar och hjälpmedel, som t.ex. alternativ mus eller pekskärm. (Lussier-Desrochers et.al. 2017)

Digital delaktighet kräver användning av flera kognitiva färdigheter, som t.ex. induktivt och deduktivt resonemang, problemlösning, kort- och långtidsminne, planering, reflektion samt läs- och skrivfärdigheter, vilka ofta är utmanande för personer med intellektuell funktionsnedsättning. Den digitala miljön kan upplevas som komplicerad på grund av informationens kvantitet, variation och fragmentering och dessutom har hypertext konstaterats vara mer svårläst än papperstext. Eftersom navigering på Internet kräver flera olika färdigheter och tekniken kan vara komplicerad, kan den digitala miljön upplevas utmanande för personer med intellektuell funktionsnedsättning. För att underlätta användningen kan enligt Lussier-Desrochers et.al. (2017) anpassade applikationer och internet-sidor utvecklas. I dagens läge år 2022, gäller redan förordningar som Europaparlamentets och rådets direktiv (2016/2102) (Europeiska unionens officiella tidning 2016) samt Lagen om tillhandahållande av digitala tjänster (306/2019). Dessa är utvecklade för att öka den digitala tillgängligheten, dvs. webbtillgängligheten.

Användning av internet och digitala apparater kräver tekniska färdigheter, eftersom det är viktigt att försäkra de digitala apparaternas effektivitet och hållbarhet samt att förebygga risker som kan äventyra deras funktion. De tekniska färdigheterna handlar om t.ex. kompetens att ansluta till internet, installera virusprogram och brandvägg. Höga kostnader och problem med förståelse kan därför vara utmanande och förebyggande av problem poängteras. (Lussier-Desrochers et.al. 2017)

Digital delaktighet kräver också en förståelse av sociala interaktionsregler, eftersom det finns specifika sätt att agera i den digitala miljön. Dessa interaktionsregler handlar om konceptuella adaptiva förmågor, som abstraktion, resonemang och sociala färdigheter, och personer som inte förstår dessa regler kan utsätta sig för diskriminering, bedrägeri eller trakasseri. Godtrogenheten, tendens att hålla med, önskan om att behaga och impulsivitet är enligt Lussier-Desrochers et.al. (2017) typiska drag hos personer med intellektuell funktionsnedsättning, vilket utsätter dem för risk vid hantering av den digitala miljön. För att förbättra färdigheterna inom netikett, föreslås utbildning, individualiserat stöd eller policybaserade lösningar av nätsidornas design.

De fem dimensionerna; tillgångs-, sensomotoriska-, kognitiva-, tekniska- och socialdimensionen, skapar tillsammans med personliga resurser och miljöns stöd en modell beskrivande digital delaktighet för personer med intellektuell funktionsnedsättning. Utifrån Lussier-Desrochers et.al. (2017) modell av digital delaktighet för personer med intellektuell funktionsnedsättning och Iacobaeus et. al. (2019) modell av digitalt utanförskap har jag utarbetat en egen modell (se Figur 1. s. 18) beskrivande digital delaktighet för personer med intellektuell funktionsnedsättning. Modellen består av dimensionerna tillgång till digitala apparater och Internet, färdigheter för användning av digitala apparater och Internet, motivation för användning av digitala apparater och Internet samt omgivningens stöd. Motivationen ses som den grundläggande dimensionen för digital delaktighet.

Figur 1. Modell beskrivande digital delaktighet för personer med intellektuell funktionsnedsättning

3 SYFTE, FRÅGESTÄLLNINGAR OCH AVGRÄNSNING

Syftet med detta masterarbete är att utforska hur den digitala delaktigheten erfars av personer med intellektuell funktionsnedsättning och hurdan stöd de anser sig behöva för att kunna vara digitalt delaktiga.

Frågeställningar:

- Vilka är erfarenheterna av digital delaktighet bland personer med intellektuell funktionsnedsättning?
- Hurdant stöd erfar personer med intellektuell funktionsnedsättning att de behöver för att kunna vara digitalt delaktiga?

Masterarbetet är avgränsat till att inkludera personer med lindrig eller måttlig intellektuell funktionsnedsättning. Data är insamlat genom intervjuer med personer med intellektuell funktionsnedsättning på boenden inom organisationen Uudenmaan Vammaispalvelusäätiö. Efterom datainsamlingen var av kvalitativ natur och jag sökte efter djup förståelse, utfördes sju intervjuer.

4 METOD

Nedan en beskrivning av masterarbetets design och de olika metoddelarna samt vad som behöver reflekteras över när det handlar om forskning som inkluderar personer med intellektuell funktionsnedsättning.

4.1 Val av studiedesign

För att få svar på masterarbetets frågeställningar användes en kvalitativ deduktiv design. Inom den kvalitativa inriktningen anses ontologin vara subjektiv och mångfaldig (Hirsjärvi & Hurme s. 22) och den kvalitativa metoden passar enligt Henricsson & Billhult (2018 s. 111-112) då man vill studera personers upplevelser och erfarenheter. Avsikten är inte att få många svar som går att generalisera över en stor grupp, det som ofta anses vara avsikten med mera kvantitativa undersökningar, utan att få en djup förståelse av ett fenomen.

Den kvalitativa forskningsmetoden strävar efter tolkning och förståelse av deltagarnas perspektiv (Hirsjärvi & Hurme s. 22). Därför kan det kanske antas, att det induktiva förhållningssättet är det lämpligaste, där man enligt Priebe & Landström (2018 s. 30) vill skapa en teori genom att studera den befintliga empirin. Dock har denna studie ett deduktivt förhållningssätt, där forskningsfrågorna, intervjuguiden och det insamlade materialet har tematiserats utgående från en förutbestämd modell (Henricson & Billhult 2018 s. 114). Den deduktiva ansatsen valdes, eftersom litteratursökningen resulterade i en modell av digital delaktighet för personer med intellektuell funktionsnedsättning, som konkretiserade syftet och frågeställningarna i masterarbetet.

4.2 Intervju som datainsamlingsmetod

Genom att använda intervju som datainsamlingsmetod, kan forskare enligt Danielson (2018 s. 143-146) förstå fenomen, situationer eller händelser utifrån deltagarnas erfarenheter. Metoden lämpar sig då det finns få utförda studier om ämnet. Studiens syfte styr valet av datainsamlingsmetod och eftersom syftet med detta masterarbete var att utforska hur den digitala delaktigheten erfars av personer med intellektuell funktionsnedsättning och ämnet är relativt outforskat, valdes intervju som datainsamlingsmetod.

I en kvalitativ forskning är deltagarna ofta färre, eftersom det är viktigare att få fram ett så rikt och djupgående material som möjligt och så är också fallet i denna studie. Deltagarna valdes inte slumpmässigt, eftersom det behövdes personer som antogs kunna svara på intervjufrågorna. Detta sätt av urval kallas av Henricson & Billhult (2018 s. 115-116) för strategiskt urval och av Danielson (2018 s. 289) för bekvämlighetsurval eller ändamålsenligt urval. Enhetscheferna inom organisationen rådfrågades och ombads reflektera över möjliga deltagare till intervjuerna där kriterierna var lindrig eller måttlig intellektuell funktionsnedsättning samt möjligt intresse för deltagande i forskningen. Efter detta sändes blanketter gällande information om masterarbetet samt informerat samtycke till enhetscheferna, som delade ut dem till personerna. Därefter bestämdes intervjutillfällen med villiga deltagare.

I detta masterarbete samlades data in med så kallade halvstrukturerade intervjuer, som Hirsjärvi & Hurme (s. 47-48) kallar för temaintervjuer. Temaintervjun tar i beaktande människors tolkningar av fenomen och där fenomenets betydelse är det centrala.

Temaintervjun är närmare besläktad med ostrukturerad intervju, det som Danielson (2018 s. 144) kallar för informell konversationsintervju men är inte helt öppen, eftersom det finns en intervjuguide med förutbestämda teman.

Masterarbetets intervjuguide saknade strukturerade frågor som måste följa noggrann ordning, det som Danielson (2018 s. 289) kallar för strukturerad intervju med öppna frågor, och bestod i stället av förutbestämda teman (tillgång, användning, stödbehov, netikett och motivation gällande digitala apparater) som diskuterades under intervjutillfällena. Temaområdena underlättade både för intervjuaren och deltagarna att hålla sig till ämnet och det fanns stödfrågor, ifall diskussionen inte löpte av sig själv eller frågorna upplevdes som svåra.

Sju intervjuer utfördes på fyra boendeenheter, och könsfördelningen var ganska jämställd (3/4). Åldern på deltagare var mellan 20 och 48 år. Intervjuerna utfördes i regel i deltagarnas rum. Två utfördes i boendeenheters allmänna utrymmen och en intervju med hjälp av videosamtal. Alla förutom en intervju bandades in och vid två intervjutillfällen fanns en nära anhörig med. Intervjuerna utfördes på finska och tog 30-40 minuter.

Danielson (2018 s. 146) poängterar vikten av innehavande av kunskap inom ämnet före utförandet av intervjuerna, för att kunna formulera ett klart syfte. Dessutom bör forskningsetiken reflekteras över, urvalet av deltagare fastställas och provintervjuer utföras. Alla dessa steg vidtogs vid masterarbetsprocessen före intervjuerna. En provintervju utfördes med en villig person med lindrig intellektuell funktionsnedsättning. Intervjuerna utfördes på finska och citaten är fritt översatta till svenska.

4.3 Intervju och intellektuell funktionsnedsättning

Eftersom deltagarna i masterarbetet var personer med intellektuell funktionsnedsättning, ställde det vissa krav på utformningen av intervjufrågorna. Personer med intellektuell funktionsnedsättning kan enligt Granlund & Göransson (2011 s.12, 15-16) ha utmaningar gällande informationsbearbetning, kunskapskapande och -tillämpning samt rums-, tids-, kvalitets-, kvantitets- och orsaksuppfattning. Dessutom kan personer med intellektuell funktionsnedsättning ha funktionsvariationer i rörelseförmågan, synen, hörseln, kommunikationen och sinnesfunktionerna (Winlund 2011 s. 20). Dessa

funktionsvariationer var faktorer som togs i beaktande i utformningen av intervjuguiden samt vid förberedelser inför intervjuerna.

Coons och Watson (2013) nämner praktiska utmaningar för forskare med att inkludera personer med intellektuell funktionsnedsättning i forskningsprocessen. Kommunikationen hos personer med intellektuell funktionsnedsättning är ofta annorlunda än bland personer som inte har någon intellektuell funktionsnedsättning. Uttalet, artikulationen och grammatiken kan vara bristfällig och många personer använder någon form av alternativ kommunikation som stöd, t.ex. bilder eller tecken som stöd. Detta leder till att intervjuaren bör vara flexibel och anpassningsbar. Deltagarnas individuella behov gällande kommunikation, krävde beredskap att använda alternativa kommunikationsmetoder vid intervjutillfällena. Detta kartlades innan intervjuerna men ingen deltagare behövde vare sig bilder eller annat som stöd för att svara på intervjufrågorna. Vid en intervju fanns det en nära person med, som kunde tolka deltagarens svar på grund av otydligt uttal. Inspelningen av intervjutillfällena gav stöd i transkriberingen och analyskedet på grund av deltagarnas otydliga artikulation under intervjuerna.

Coons & Watson (2013) poängterar också att forskaren måste vara medveten om sin egen kommunikationsstil och utformning av frågorna vid intervjutillfället, eftersom det kan påverka deltagarnas svar. En del forskare har ifrågasatt trovärdigheten bland svaren av personer med intellektuell funktionsnedsättning, eftersom de har varit irrelevanta och inkonsekventa. Personer med intellektuell funktionsnedsättning har också konstaterats vara mer benägna än resten av populationen till eftergivenhet, vilket ställer stora krav på intervjufrågornas utformning. På grund av livslång erfarenhet av tillvaro med personer med intellektuell funktionsnedsättning, var denna faktor medveten.

Abstrakta och öppna intervjufrågor kan enligt Coons & Watson (2013) vara för svårbegripliga för personer med intellektuell funktionsnedsättning. De menar därför att det krävs frågor som är konkreta och strukturerade för att deltagarna skall förstå frågorna och kunna besvara dem. Coons & Watson (2013) föreslår också att personer med intellektuell funktionsnedsättning själva kunde vara med i planeringen och utformandet av forskningsfrågor för att forma relevanta och begripliga frågor. Frågorna i intervjuguiden bestod av fem teman inkluderande stödfrågor, som under intervjun krävde anpassning och flexibilitet för att hålla intervjun så öppen som möjligt. Genom att utföra

provintervjun, testades begripligheten av frågorna och informationsbrevet och inkluderade en person med intellektuell funktionsnedsättning i planeringsskedet.

4.4 Bearbetning och analys

I denna studie användes kvalitativ innehållsanalys som analysmetod, på grund av att dainsamlingen genomfördes med intervjuer. Innehållen analyserades dock med en deduktiv ansats, på grund av den förutbestämda modellen gällande digital delaktighet för personer med intellektuell funktionsnedsättning. Detta analyssätt benämner Danielson (2018 s. 290) för riktad innehållsanalys.

Med hjälp av den kvalitativa innehållsanalysen skall forskaren enligt Jacobsen (2007 s. 134) försöka förstå vad intervjuerna har förmedlat och sedan jämföra intervjuerna. Analysen växlar mellan att granska delarna och att se dem i en större helhet, vilket Jacobsen (2007 s. 135) kallar för hermeneutisk analys. Hirsijärvi & Hurme (s. 143-144) benämner den första delen, där man går från helheten till mindre delar, som analys och den senare som syntes, där man går tillbaka till helheten genom tolkningar. Jacobsen (2007 s. 135) skriver att den kvalitativa analysen påbörjas med att samla in data och strukturera det i enskilda delar. Efter det jämförs och analyseras intervjuerna för att hitta likheter och skillnader.

Intervjuerna bandades in (förutom en), vilket Jacobsen (2007 s. 136) anser viktigt, och under intervjun gjordes anteckningar. Inbandandet av intervjuerna var till stor hjälp vid renskrivningen av materialet, som påbörjades snabbt efter de utförda intervjuerna. Intervjuerna skrevs ut ordagrant i sin helhet, vilket i litteraturen (Henricson & Billhult 2018 s. 116) benämns som transkribering, och lästes igenom flera gånger. Intervjuerna utfördes med några veckors mellanrum och analyseringen av materialet påbörjades redan efter den första utförda intervjun, vilket Henricson & Billhult (2018 s. 116) menar att är möjligt vid kvalitativ forskning.

Alla transkriberade intervjuer och deras innehåll delades upp i kategorier, vilket enligt litteraturen (Jacobsen 2007 s. 139, Danielson 2018 s. 286-287, Hirsijärvi & Hurme s. 144-145) karakteriserar den kvalitativa innehållsanalysen, med hjälp av olika markeringsfärger vid genomgången av det transkriberade materialet. Ett exempel på kategoriseringen finns nedan (se Tabell 2. s. 24). De transkriberade intervjuerna, eller

analysenheterna som Danielson (2018 s. 286-287) benämner dem, tolkades alla höra under områden, eller domäner som Danielson (2018 s. 286-287) benämner det, erfarenheter av digital delaktighet samt stödbehov vid digital delaktighet.

De förutbestämda teman i intervjuguiden fungerade huvudsakligen som kategorirubriker, vilket Hirsijärvi & Hurme (s.149) menar att är fullt möjligt vid analys av temaintervjuer. Hirsijärvi & Hurme (s. 147-148) menar att kategoriseringen är central i analysprocessen, eftersom det fungerar som ett ramverk för senare tolkning. Kategoriseringen sammanfattar det väsentliga innehållet, vilket möjliggör slutledning och senare jämförelse. Kategorierna fylldes med innehåll från de transkriberade intervjuerna med hjälp av citat, vilket Danielson (2018 s. 286-287) kallar för meningsenheter, och citatens innehåll.

Intervjuer	Tillgång/ägande av digitala apparater	Internetanslutning	Anskaffning	Användning	Utmaningar, stödbehov och digitala hjälpmedel	Datasäkerhet/nettiket	Motivation
<p>Intervju</p> <p>- Deltagarens benämning i analysdelen</p> <p>- Kön</p> <p>- Ålder</p> <p>- Inbandning/Icke-inbandning</p> <p>- Egen underskrift/ Anhörigas underskrift</p> <p>- Ensam/ Tillsammans med nära person</p> <p>- Egna rummet/ Annat utrymme</p> <p>- Annat anmärkningsvärt</p>	<p>Smarttelefon, bärbar dator, playstation 4, smart tv (printer)</p> <p>"Mulla on tää puhelin tässä ja toi tietokone ja mulla on tuolla toi pleikkari nelonen"</p>	<p>Alla</p> <p>Inga problem med internet.</p> <p>"M: Onks se joskus sillee, et se menee pois se nettii siitä?"</p> <p>- Ööh,</p> <p>M: Onks ollut sellaisia hankaluuksia?"</p> <p>- Ei minun mielestä."</p>	<p>Telefon köpt själv, dator handledare köpt, tv tillsammans med arbetare på boende, telefon tillsammans med stödperson</p> <p>"Olen tämän (puhelin) käynyt itse ostamassa mut ton tietokoneen on mun ohjaaja käynyt mulle hankkimassa.."</p> <p>"Ja mä oon hommannut ton tv:n ööh, mun ohjaajan kanssa.."</p> <p>"No, tukihenkilön kanssa"</p>	<p>Playstation och bärbar dator - spelar</p> <p>"No oon sillä pelannut nyt jonkin aikaa kovasti kyllä ja tietokoneella pelailen."</p> <p>"Mulla on lego star wars ja, ööh, mikä se oli, lego jurassic war ja spiderman ja fifa jalkapallo ja nhl.."</p> <p>Printer - skriver ut skrifter</p> <p>"M: Mitä sä oot sillä tulostanut?"</p> <p>- No, jotain vaan, öö, kirjoituksii".</p> <p>Smarttelefon - facebook - har bekanta, efter att tar frågor.</p>	<p>Stödbehov - att beställa bilder via internet, Kommer inte på något annat</p> <p>"M...onko jotain mikä on niinkun vaikeeta?"</p> <p>- No..</p> <p>M: Tuleeko mieleen?</p> <p>- en tiä. No se, minulla on ollukin vaikeeta ite, se valokuvien tilaaminen, ohjaajien kanssa teen."</p> <p>Kan be om stöd när telefonen krånglar och rägar då arbetarna.</p> <p>"M...pyydät sä apuu jos puhelin temppuilee joltakin?"</p> <p>- No, ehkä pyytän.</p> <p>- Ootko pyytänyt ohjaajalta vai joltain toiselta kaverilta?"</p> <p>- Ohjaajilta aina vaan"</p> <p>Telefonen krånglar ibland och "pätii" och är långsam.</p> <p>"...se joskus aina temppuilee ia se on aika</p>	<p>Kan inte säga vad det betyder och anser inte, att någon har informerat om saken, när jag ger exempel.</p> <p>"M: Tiedätkö mitä tarkoittaa tietoturva?"</p> <p>- En.</p> <p>M: Tuleeks siitä jotain mieleen?"</p> <p>- Ei..."</p> <p>Nämner senare "huujausviestejä". Berättar att arbetarna har rådggett honom om att akta sig för dessa. Berättar att har ibland berättat för arbetarna om det har kommit</p>	<p>Kan inte svara varför tycker om att använda/ använder de digitala apparaterna. När jag frågar ledande, svarar jakande eller kanske.</p> <p>"M: Osaatko kertoa minkä takia sinä tykkäät käyttää näitä laitteita? Tai minkä takia sä käytät niitä?"</p> <p>- No, mietittäämpä..</p> <p>M: Oliko se vaikee kysymys?"</p> <p>- Oli.."</p> <p>"M: Niin, minkä takia sä tykkäät käyttää puhelinta, vai tykkäätkö käyttää puhelinta?"</p> <p>- Tykkään."</p> <p>"M...sanoit että sä pidät yhteyttä omaisiin ja kaveriin. Niin</p>

Tabell 2. Kategorisering av det transkriberade materialet

Efter den preliminära kategoriseringen granskades innehållet enskilt för varje kategori, vilket producerade det som Danielson (2018 s. 286-287) benämner som koder och beskriver det väsentliga innehållet i kategorierna med enstaka ord. Kategorierna spjälktes upp och omorganiserades till nya kategorier och subkategorier (Hirsijärvi & Hurme s. 149). Kondenseringen utfördes med papper och penna genom att gå igenom transkriberingsmaterialet och analystabellen och räkna förekomna fenomen, skillnader och likheter mellan kategorierna, vilket Jacobsen (2007 s. 139) beskriver som nästa steg i

analyseringsprocessen. Kategoriernas innehåll granskades kritiskt, för att kontrollera, att de utesluter varandra samt vilka regelbundenheter och skillnader de innehåller (Hirsjärvi & Hurme s.149). Analysen resulterade i tre teman; tillgång till digitala apparater och Internet, användning och färdigheter för användning av digitala apparater och Internet samt motivation för användningen av digitala apparater och Internet. Erfarenheter av stödbehov inkluderas inom varje tema och är beskrivna i resultatkapitlet.

4.5 Forskningsetik

Forskningsetikens syfte är att se till att alla människor har rätt till lika värde, integritet och självbestämmanderätt i forskning. De forskningsetiska aspekterna skall tas i beaktande i varje fas av en studie och forskningsetiken är speciellt viktig, då syftet med arbetet är att involvera deltagare som kan ses höra till det som Kjellström (2018 s. 68) benämner för en sårbar grupp. Detta kan t.ex. handla om människor med på något sätt begränsad kognitiv förmåga. Eftersom deltagarna i detta masterarbete var personer med intellektuell funktionsnedsättning, är forskningsetiken nedan grundligt reflekterad över, vilket också Coons och Watson (2013) samt Doody (2018) poängterar som viktigt.

Coons & Watson (2013) och Doody (2018) konstaterar i sin artikel att personer med intellektuell funktionsnedsättning ofta har exkluderats från forskning på grund av tanken om att sårbara grupper skall beskyddas. De poängterar vikten av att inkludera personer med intellektuell funktionsnedsättning i hela forskningsprocessen, eftersom det kan leda till nya upptäckter och djupare kunskap om deras erfarenheter och verklighet gällande ett specifikt ämne. Nyttan med att inkludera personer med intellektuell funktionsnedsättning i forskningsprocessen handlar bland annat om att öka deras förståelse av och insikt i den upplevda verkligheten.

Att beakta forskningsetiska aspekter vid fastställandet av deltagarnas informerade samtycke vid forskning som inkluderar personer med intellektuell funktionsnedsättning, är enligt litteraturen (Coons & Watson 2013, Doody 2018, Kjellström, Forskningsetiska Delegationen 2019) centralt. Innan det informerade samtycket måste forskaren dock enligt Coons & Watson (2013) fastställa deltagarnas förståelse, kapacitet och förmåga till att fatta beslut om deltagande i forskningen. Här poängterar Coons & Watson (2013) möjligheten att rådfråga anhöriga eller andra personer som känner personen väl och

Doody (2013) menar att vid fastställandet skall det granskas hur personen är förmögen att fatta vardagliga beslut. I denna studie rådfrågades enhetscheferna gällande deltagarnas förmåga att fatta ett självständigt beslut om deltagandet i forskningen.

Doody (2018) föreslår att familjemedlemmar eller arbetare som känner deltagaren väl kunde vara med under intervjun, eftersom de kunde uttala sig om personen verkar känna sig obekvämt eller stressad i situationen. I studiens informationsbrev beskrevs möjligheten att ha med en nära person vid intervjutillfället och också innan intervjuerna bads deltagarna välja om de ville ha med någon annan vid intervjun. Under två intervjuer fanns det en arbetare med vid intervjutillfället.

Informerat samtycke är enligt Kjellström (2018 s. 69) samt Coons & Watson (2013) en process där forskaren kontinuerligt försäkrar deltagarna om att det är frivilligt att delta i studien och att det är möjligt att avbryta deltagandet när som helst under forskningsprocessen. Processen är till för att försäkra deltagarnas självbestämmanderätt. Kjellström (2018 s. 69-71) skriver att deltagarna själva måste få bestämma om och hur de vill delta i forskningen. För att kraven på informerat samtycke skall uppnås, måste deltagarna få kortfattad, korrekt och lättförstådd information om studien, deltagarnas uppgift i forskningen och vilka förutsättningar det finns för deltagandet. Informationen skall helst vara både muntlig och skriftlig. Forskningsetiska Delegationen (2019) menar att informationen som ges skall anpassas till deltagarnas förståelseförmåga.

Doody (2013) menar att ett giltigt samtycke kräver att deltagarna förstår den aktuella situationen, informationen som ges, riskerna och nyttorna med att delta samt att de har förmågan att fatta ett beslut frivilligt. Detta kan skapa problem för personer med intellektuell funktionsnedsättning eftersom de ofta har problem med minnet, koncentrationsförmågan och förståelsen. Coons & Watson (2013) föreslår att för att underlätta förståelsen av informationen som ges om studien, bör alternativa kommunikationsmetoder som stöd vid informerandet av forskningen användas, som t.ex. bilder eller symboler. Också repetition av informationen är viktigt. Eftersom personer med intellektuell funktionsnedsättning är en väldigt heterogen grupp, kräver det också individuella lösningar vid anpassningen av det informerade samtycket. Doody (2018) poängterar uppmärksamheten av ansiktsuttryck vid identifiering av informerat samtycke.

Till alla deltagare utdelades på förhand en lättförstådd informationsblankett och en blankett för informerat samtycke inkluderande bilder. På så sätt hade personerna god tid på sig att fundera över det möjliga deltagandet och vad intervjun skulle handla om. Innan intervjun påbörjades, gick intervjuens syfte, innehåll och möjlighet till avbrytande när som helst igenom med deltagarna. Detta för att försäkra, att personerna hade förstått informationen och för att poängtera deltagandets frivillighet. Innan och under intervjutillfället försöktes deltagarnas kroppsspråk iakttas för att försäkra deltagarnas frivilliga deltagande. Enligt enhetscheferna behövdes inga alternativa kommunikationsmetoder så dessa användes inte.

Forskningsetiska Delegationen (2019) tar upp forskning som gäller personer med intellektuell funktionsnedsättning och skriver att ”...*samtycke undertecknas av en nära anhörig eller någon annan närstående person eller hans eller hennes lagliga företrädare.*” Kjellström (2018 s. 70) menar också att då deltagarna tillfälligt eller permanent inte har förmåga att fatta självständiga beslut, skall en närstående eller laglig företrädare tillfrågas. Forskningsetiska Delegationen (2019) fortsätter dock att poängtera, att personens egen rätt att välja om deltagandet i forskningen först och främst skall vara grunden till deltagandet, fastän personens lagliga ställföreträdare har godkänt deltagandet.

Enhetscheferna rådfrågades gällande vilka personer som kunde vara villiga att delta i intervjuerna. Därefter delades informationsblanketterna och blanketterna för informerat samtycke (både för deltagare och lagliga ställföreträdare/anhöriga) ut. Om enhetscheferna ansåg, att de lagliga ställföreträdarna borde skriva under det informerade samtycket, bads de göra det. Alla deltagare skrev själva under den lättförståeliga blanketten för informerat samtycke, efter att blanketterna hade gått igenom muntligt innan intervjun påbörjades.

Ett etiskt dilemma som bör reflekteras över vid undersökning som inkluderar personer med intellektuell funktionsnedsättning är maktrelationen mellan forskare och deltagare. Forskare kan ses som viktiga personer, vilket kan te sig skrämmande. För att motarbeta detta kan deltagarna själva t.ex. få välja intervjuplats, för att de ska känna sig bekvämare. Skribenterna menar dock att detta inte är tillräckligt. Personer med intellektuell funktionsnedsättning bör erkännas som experter gällande sina egna förhållanden och erfarenheter och bör inkluderas som medforskare i hela forskningsprocessen. (Coons & Watson 2013)

För att minska på den möjliga upplevda maktrelationen under intervjuerna, påbörjades intervjutillfällena med allmän diskussion om deltagarna. Erfarenheterna som kom upp under intervjun togs emot med genuint intresse. Intervjuernas gång fick löpa så fritt som möjligt och deltagarnas erfarenheter betraktades som expertkunskap. Deltagandet poängterades viktigt och intervjuerna utfördes i deltagarnas egna hem.

För deltagarna i detta masterarbete är integritet och konfidentialitet beskyddad, vilket betyder att det inte för utomstående är möjligt att identifiera deltagarna i studien. Intervjumaterialet är sekretessbelagda data och bevaras otillgänglig för andra. Under master thesis forumet presenterades planen och fick godkännande för utförande. Forskningslov ansöktes inom den egna organisationen och godkändes. Lov för inspelning av intervjuerna bads av alla deltagare. (God vetenskaplig praxis vid studier vid Arcada)

4.6 Trovärdighet och överförbarhet

Inom kvalitativ forskning används begrepp som trovärdighet, pålitlighet, bekräftelsebarhet samt överförbarhet för att granska forskningens metodval och resultat. Trovärdighetsbegreppet kan användas som ett helhetsbegrepp för att beskriva kvaliteten i det utförda masterarbetet (Mårtensson & Fridlund 2018 s. 431). Eftersom detta masterarbete är av kvalitativ design men med deduktiv ansats, begränsar det delvis trovärdigheten, bekräftelsebarheten och pålitligheten, eftersom förförståelsen har oundvikliga konsekvenser för resultatet. De subjektiva erfarenheterna gällande både mig och deltagare har också mer eller mindre påverkat masterarbetets resultat. Överförbarheten till en annan kontext är begränsad, speciellt om det handlar om en helt olik kontext. Dock är syftet med detta masterarbete, att få fram erfarenheter av digital delaktighet bland personer med intellektuell funktionsnedsättning och inom organisationen Uudenmaan Vammaispalvelusäätiö, vilket gör att en exakt överförbarhetsmöjlighet till ett annat sammanhang inte ens är avsikten med detta masterarbete. Mera reflektioner kring befrämjande av styrkor och motarbetande av svagheter beskrivs i diskussionsdelen.

5 RESULTAT

Resultaten av studien är redovisade utifrån den första forskningsfrågan om vilka erfarenheterna av digital delaktighet bland personer med intellektuell funktionsnedsättning är.

Digital delaktighet är definierad med hjälp av teman i den utarbetade modellen; tillgång, färdigheter för användning samt motivation. Den andra forskningsfrågan om hurdan stöd personer med intellektuell funktionsnedsättning erfar sig behöva för att kunna vara digitalt delaktiga, är besvarad inom samma teman; stödbehov vid tillgång, stödbehov vid användning och stödbehov vid motivation. Begränsning av de digitala apparaterna och Internets användning är i denna studie kategoriserad under stödbehov för användningen (trots att begränsningar som stödformer är tvivelaktiga), eftersom begränsningarna är utförda på grund av utmaningar gällande användningen och bristande färdigheter.

På grund av inkluderingen av motivation som grundläggande faktor för digital delaktighet i tematiseringen av tidigare forskning (se Tabell 1. s. 16), är motivationsdelen också i resultaten kategoriserad skilt. Positiva erfarenheter framkallar mera användning (Heponiemi et.al. 2020) och negativa erfarenheter är ett hinder för användningen (Jacobaeus et.al. 2019) och leder således till att positiva och negativa erfarenheter påverkar motivationen, den grundläggande dimensionen för digital delaktighet. Nedan en tabell över deltagarnas svar kategoriserade enligt teman tillgång, användning (och stödbehov) samt motivation, som följs av beskrivningar av de olika teman i var sitt kapitel.

Ägande av digitala apparater	Tillgång till digitala apparater	Internetanslutning bland de tillgängliga apparaterna	Anskaffning av digitala apparater	Användningens syfte	Utmaningar vid användning	Stöd vid utmaningar	Begränsning av användning	Positiva erfarenheter av användning	Negativa erfarenheter av användning
Smarttelefon 7/7	Smarttelefon 7/7	6/7	Tillsammans med anhörig/a 4/7	Upprätthållande av sociala relationer 7/7	Apparaternas och internetanslutningens funktion 6/7	Bett om hjälp med användningen 6/7	Gemensamma beslut om förvaring 2/7	Gillar användning 7/7	Apparaternas funktion 3/7
Bärbar dator 3/7	Bärbar dator 6/7	Bärbar dator 6/7	Tillsammans med arbetare 2/7	Rekreation och nöje 7/7	Faktisk användning 5/7	Bett om hjälp av anhörig/a 3/7	Begränsning av användning 2/7	Nöjd med apparaterna 7/7	Offline-interaktion med andra 1/7
Tablett 4/7	Tablett 4/7	Tablett 3/7	Tillsammans med stödperson 1/7	Samhällsmedvetenhet 6/7	Resonemang och tolkning av information 3/7	Bett om hjälp av arbetare 6/7		Lättanvända apparater 7/7	Upplevda tråkigheter på Internet 2/7
Spelkonsol 4/7	Spelkonsol 5/7	Spelkonsol 2/7	Ensam 2/7	Informationsökning 3/7	Netikett 6/7			Självbestämmande 5/7	Begränsning av användning av Internet 2/7
Smart tv 4/7	Smart tv 4/7	Smart tv 4/7	Arbetare 1/7		Självkontroll 2/7				
			Släktingar 1/7						
			Anhörig/a 1/7						

Tabell 3. Deltagarnas svar kategoriserade i teman tillgång, användning (och stödbehov) samt motivation

5.1 Erfarenheter av digital delaktighet och stödbehov gällande tillgång

Alla deltagare ägde några digitala apparater och alla hade egen smarttelefon, vilket visar på god tillgång till digitala apparater. Andra digitala apparater som deltagarna ägde, bestod av bärbar dator, tablett, spelkonsol och smart tv och de flesta hade antingen smarttelefon och tablett eller smarttelefon och bärbar dator. Många hade också någon form av spelkonsol (playstation 4 eller Nintendo) och/eller smart tv. Flera av deltagarna hade dessutom tillgång till ytterligare digitala apparater via föräldrar eller boende.

D4: "Öh, ja har mobiltelefon och sen tablett. O de där huse har playstation, som man kan använda."

De flesta deltagarna hade tillgång till internetanslutning, egen eller boendeenhets, och från alla eller flera av sina digitala apparater. Oftast hade deltagarna internetanslutning till smarttelefon, tablett, dator och smart tv. Det var bara en klient som inte hade internetanslutning men hen hade tillgång till Internet hos föräldern. Internetanslutningen ansågs av deltagarna vara bra, men tre nämnde tillfälliga störningar ibland. Deltagarna hade skaffat sina digitala verktyg själva, tillsammans med föräldrarna, tillsammans med enhetens arbetare eller med sin stödperson. De flesta deltagarna hade skaffat de digitala apparaterna tillsammans med anhöriga men deltagarna nämnde också att anhöriga eller arbetare hade skaffat de digitala apparaterna åt dem eller att släktingar hade gett apparaten som present.

D4: "Tabletten fick ja egentligen som julklapp av släktingar men den förra tabletten skaffa vi me mamma."

Resultaten visar på god tillgång till digitala apparater och Internet och att det vanligaste sättet för att få tillgång är ägande. Också lån, dvs. användning av digitala apparater hemma eller på boende, förekom hos en del av deltagarna. Två deltagare berättade, att de tillsammans med arbetarna på boendeenheten hade beslutat om att förvara telefonerna på arbetarnas kontor, då de inte använde dem. För deltagarna upplevdes detta inte som ett problem, eftersom de fick telefonen då de bad om den, vilket kan tolkas vara ett fungerande stödbehov. Några deltagare berättade att de tidigare haft streamingtjänster och att de hade avbrutits av förmyndare, troligtvis på grund av för stora kostnader. Anskaffningen av apparaterna gjordes ofta tillsammans med anhöriga eller andra för dem viktiga

personer, vilket tyder på stödbehov vid anskaffningen. Dock hade de flesta varit med vid inköpet av de digitala apparaterna och berättade, att de hade fått välja hurdan apparat de ville ha.

5.2 Erfarenheter av digital delaktighet och stödbehov gällande användningen

Deltagarna använde sina digitala apparater i fyra olika syften; för att upprätthålla sociala relationer, vid rekreation och nöje, för att upprätthålla samhällsmedvetenhet och för informationssökning. Alla deltagare använde sina digitala apparater för att hålla kontakt med familj, vänner, släkt och/eller personal på boendeenheten genom att ringa, både vanliga samtal och/eller videosamtal, samt genom att skicka text- och/eller bildmeddelanden. En större del av deltagarna använde sociala medier för upprätthållande av kontakter.

”D1: Nå ja besöker ofta Facebook och så ringer ja allti videosamtal till mamma och så i Whatsapp försöker ja allti med en kompis skicka bilder.”

Användningen gällande rekreation och nöje handlade om hur deltagarna spenderade sin fritid. Alla deltagare rapporterade användning av digitala apparater för nöjessyfte och alla deltagare nämnde att de använde Youtube. Två av deltagarna använde Spotify för att lyssna på musik. De flesta deltagarna nämnde också att de använde de digitala apparaterna för att spela, bland annat ordspele, kortspel eller sportspel och flera hade själv laddat ner spelen. En större del av deltagarna nämnde antingen avgiftsbelagda eller gratis streamingtjänster som de tittade på, som till exempel Netflix eller YLE Arena. Fritidsaktiviteter som nämndes av enstaka deltagare handlade om att lyssna på ljudböcker, ta eller beställa egna bilder via datorn eller att titta på bilder på internet.

”M: Nå va brukar du oftast göra med din telefon?”

D7: Nå ja lyssnar på musik på Youtube.”

Användning av de digitala apparaterna och internet i syfte att läsa nyheter är här benämnd som samhällsmedvetenhet och handlar om att läsa nyheter på Internet. Alla deltagare förutom en rapporterade nyhetsläsning på Internet och populära nyhetssidor var Iltalehti och Iltasanomat.

”M: Går du nångång och läsa någo nyheter?”

D4: Jo, nu sir ja på Iltasanomats sidor ibland o så går ja på Iltalehtis sidor.”

Tre av deltagarna rapporterade att de använder sina digitala apparater för informations-sökning vid översättning av ord från finska till engelska, kollande av busstidtabeller eller informationssökning gällande musikband och kända personers åldrar.

”D3: Nå, på Google, ja spelar spel, va betyder orden på engelska. Ja ha lärt att water betyder vatten.”

Alla deltagare ansåg att användningen av de digitala apparaterna hade varit lätt. Digitala eller tekniska hjälpmedel rapporterades inte av någon deltagare, förutom automatisk text-skrivning på telefonen och skydd för tabletten, ifall den skulle råka falla. De digitala apparaterna såg helt vanliga ut, förutom att några hade stora ikoner på tabletten. Flera deltagare berättade om att användningen av de digitala apparaterna hade upplevts svår i början. Det framkom också av några, varför de föredrog vissa apparaters användning framom andras; telefonen användes oftare på grund av den automatiska text-skrivningen, vilket inte fanns på datorn, och tablett användes hellre än dator, eftersom tabletten är smidigare att bära med sig. Det var också vanligare bland deltagarna att äga en tablett i stället för dator. Möjligheten till att tabletten är lättare att använda än dator på grund av pekskärmen är en fråga som förblir obesvarad, eftersom orsaken inte kom fram under intervjuerna, men dock en intressant teori gällande sensomotoriska utmaningar och användning av digitala apparater. Andra svårigheter vid användningen av apparaterna handlade om att framkalla och beställa bilder eller inloggning på streamingtjänsterna. Dessa kan tolkas handla om sensomotoriska färdigheter men utifrån svaren går det inte säkert att påvisa.

”D7: Ibland e de, om ja trycker på de för länge så gör den (tabletten) någo.

M: Jo, e de alltså så att..

D7: Ja alltså, när där e Youtube-märke, så när ja trycker på de så kommer de int.”

M: Okej, e de så att den låser sig?

D7: Jo.”

De flesta deltagarna berättade om erfarna utmaningar vid upprätthållandet av apparaternas och internetanslutningens funktion, vilket handlar om de tekniska färdigheterna.

Apparaterna hade varit långsamma, inte fungerat smidigt eller låst sig och vissa deltagare berättade att internetanslutningen hade krånglat ibland. En deltagare berättade, att datorns tangentbord hade gått sönder och att hen inte kunde logga in på sociala medierna med sin dator.

”DI: Telefonen krånglar allti imellan och e ganska långsam.”

Några deltagare nämnde utmaningar gällande resonemang och tolkning av innehållet på internet eller apparaterna. Nyheter hade varit svåra att tolka och det hade uppstått oenigheter med andra klienter på boendeenheten. Det upplevdes också svårt, om telefonen meddelade något som deltagaren inte förstod. Deltagare berättade ytterligare, att de inte hade kommit ihåg lösenorden till sina digitala apparater eller att apparaten hade låst sig då de tryckt för många gånger fel pinkod. En deltagare kunde inte själv skicka textmeddelanden.

”DI: De ha allti blivi någo oenigheter att allt int stämmer.

M: Aj nyheterna då?

DI: Jo.

M: Okej. E de alltså så att du ha förstätt nyheterna fel eller?

DI: Ja vet int.

M: Men nånting ha de blivi. E de me handledarna som de ha uppstått oenigheter?

DI: Nå andra klienter.”

Datasäkerhet var ett svårförståeligt eller obekant ord för de flesta av deltagarna. Flera kunde inte heller säga, att de skulle ha hört begreppet tidigare eller att någon skulle ha berättat för dem vad det innebär. Dock hade de allra flesta virusprogram i sina digitala apparater och apparaternas uppdateringar skedde automatiskt. Flera deltagare hade lösenord för upplåsningen av apparaterna, vilket är en åtgärd för befrämjandet av datasäkerhet.

”M: Vet du va datasäkerhet betyder?

DI: Nä.

M: Väcker de någo tankar?

DI: Nä.”

De flesta av deltagarna hade upplevt utmaningar gällande netikett, t.ex. bedrägerimeddelanden eller upplevda tråkigheter gällande umgänge med andra via digitala apparater, Internet och/eller sociala medier. Tråkigheterna handlade om mobbning, uppladdning av andras bilder på sociala medier (vilket hade resulterat i kontos avstängning) samt utlämning av personlig (både text och bild) information till okända personer. Vid uppladdning av andras bilder och avstängning av kontot, berättade deltagaren dock, att hen hade lärt sig av misstaget och nu kunde använda sociala medier.

”D3: Ja har Facebook, man får int ta kompisars bilder, ja had liten stund Facebook, sen stängdes.”

Deltagarna hade alla förutom en, någon gång bett om hjälp med sina digitala apparater, Internetanslutningen eller netikett av anhöriga eller personal på boendet och de ansåg att de hade fått hjälp med problemet. Personalen kunde enligt de flesta deltagare hjälpa men personalens användarkompetens och -kunskap gällande digitala apparater var varierande. Huvudsakligen fick klienterna bestämma själva när de använde sina digitala apparater och Internet och i vilket syfte. Dock rapporterade några deltagare, att användningen i någon grad var begränsad av anhöriga antingen genom avstängd Internetanslutning eller förbud gällande användning av sociala medier.

”M: Har du annars Facebook?”

D7: Har int Facebook.

M: Ha du nångång vila ha Facebook?”

D7: Jo, o fortfarande vill ja ha.

M: Okej. Kan du berätta, vaför du int har de?”

D7: Nå mamma vet.

M: Okej, så mamma ha sagt?”

D7: Jo, mamma ha sagt att de int kommer Facebook.”

Alla deltagare ansåg att användningen av de digitala apparaterna var lätt och vissa hade svårt att benämna erfarna utmaningar. Resultaten visar därför på god digital delaktighet gällande användningen och färdigheterna för användningen. De digitala apparaterna och Internet användes mest för upprätthållande av sociala relationer, rekreation och nöje samt samhällsmedvetenhet och minst för informationssökning, vilket kan anses vara det mest kognitivt krävande användningssyftet. Rapporterade erfarenheter gällande utmaningar

vid användningen kunde relateras till alla användningsfärdigheter centrala för digital delaktighet, mest rapporterades gällande apparaternas funktion (tekniska färdigheter) samt datasäkerhet och netikett (sociala färdigheter).

Nästan alla deltagare hade ibland bett om hjälp med användningen av sina digitala apparater och Internet, antingen av arbetare eller anhöriga, och någras användning var begränsad, vilket påvisar stödbehov gällande netikett. De rapporterade utmaningarna vid användningen av digitala apparater och Internet, kan således sammanfattas resultera i erfarenheter av stödbehov ibland gällande alla krävda färdigheter för digital delaktighet, nämligen tekniska, kognitiva, sociala och sensomotoriska färdigheter. Nämnvärt är också erfarenheterna om att användningen var svår i början eller att deltagare hade lärt sig av sina misstag. Dessa leder till konklusion gällande behov av intensifierat stödbehov i början och möjligheter för inläring med hjälp av misstag och användning.

5.3 Erfarenheter av digital delaktighet och stödbehov gällande motivation

Erfarenheterna gällande användningen av digitala apparater och internet rapporterades huvudsakligen vara positiva, deltagarna gillade och var nöjda med sina digitala apparater. De flesta hade inte heller någon begränsning på tiden använd på Internet eller digital apparat. Alla deltagare berättade, att önskemålet att skaffa alla eller flera av de digitala apparaterna hade kommit från dem själva, vilket visar på god möjlighet att utöva självbestämmanderätt. Många deltagare använde sina digitala apparater för att kunna upprätthålla sociala kontakter, antingen genom att ringa, skicka meddelanden eller spendera tid på sociala medier, och en deltagare nämnde dessutom, att hen hade många sociala kontakter och hade fått nya på grund av sociala mediers användning. Upprätthållande av sociala kontakter och möjlighet till självbestämmande kan således ses som motiv för användningen. Andra rapporterade motiv handlade om inläring, tidsfördriv och avslappning.

”M: Har du någon begränsning, att du har nån viss tid, som du kan använda Internet?”

D3: Nej, har int ännu. (Skratt)

A: Ja, du måst själv begränsa användningen.

D3: Ja vill int! De här e min grej!”

Få av deltagarna kunde direkt svara på frågan, om det är något som de inte har gillat vid användningen av apparaterna. Negativa erfarenheter som under intervjuerna kom fram gällde apparaternas funktion, interaktion med andra, tråkigheter upplevda på Internet och begränsning av Internetanvändningen. Fastän utmaningar inom alla användnings- och färdighetsdimensioner kom fram, rapporterades utmaningarna sällan ha orsakat negativa känslor.

”D6: Mamma har Facebook på sin telefon. O de gör mig lessen, när ja int har.”

Eftersom erfarenheterna av användningen gällande de digitala apparaterna och Internet huvudsakligen upplevdes som något positivt, kan motivationen för användningen tolkas vara hög. För att minska på de negativa erfarenheterna gällande t.ex. tråkigheter upplevda på Internet och begränsningar av Internetanvändningen, bör stödet således vara riktat mot att höja de positiva erfarenheterna, hitta motiv och stödformer för acceptabelt agerande på Internet samt användning av brukarorientering (brukares inkluderande) i problemlösning, eftersom det då ges värde åt brukarnas möjlighet till påverkan och självbestämmande.

5.4 Sammanfattning

Resultaten från denna studie är sammanfattade i modellen av digital delaktighet för personer med intellektuell funktionsnedsättning (se Figur 2. s. 38). Den sociala dimensionen har fått en ny rubrik, nämligen datasäkerhet och netikett och resultaten gällande de olika dimensionerna är tillagda i modellen. De rapporterade stödmöjligheterna är delvis tolkningar utifrån deltagarnas rapporterade utmaningar.

Erfarenheter av digital delaktighet bland personer med intellektuell funktionsnedsättning var i denna studie generellt positiva. Alla hade tillgång till flera digitala apparater och Internet och det var vanligt att äga smarttelefon och tablett. Anskaffningen gjordes oftast tillsammans med andra, vilket tyder på behov av stöd vid anskaffningen av de digitala apparaterna. De olika färdigheterna (sensomotoriska, tekniska och kognitiva samt färdigheter gällande netikett och datasäkerhet) som krävs vid uppfyllandet av digital delaktighet berördes varierande av deltagarna.

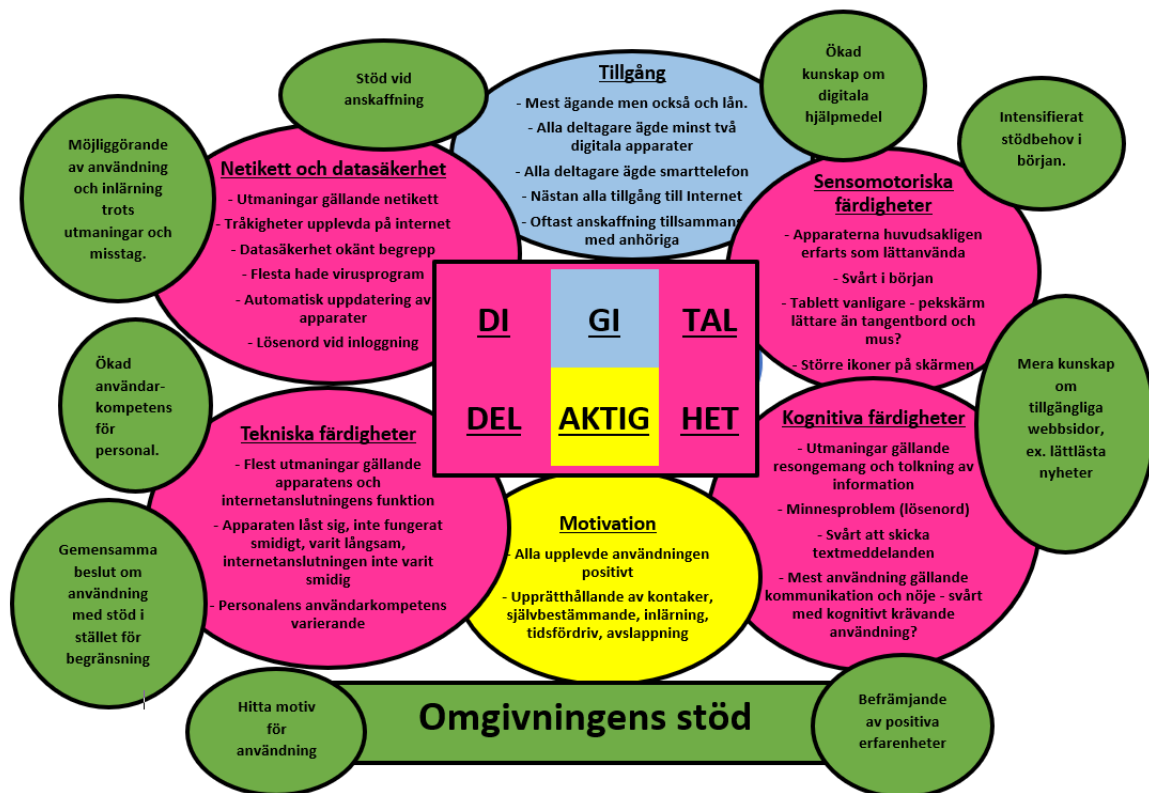
Apparaterna upplevdes huvudsakligen som lättanvända, vilket tolkas beröra de sensomotoriska färdigheterna, men användningen rapporterades av flera som svår i början. Tabletten med sin pekskärm var vanligare än dator och tablettorna hade förstörade ikoner på hemskärmen. För att befrämja de sensomotoriska färdigheterna, är det utifrån resultaten tolkat att det av personalen och av personer med intellektuell funktionsnedsättning behövs ökad kunskap om digitala hjälpmedel samt intensifierat stöd i början av användningen.

Kognitivt krävande aktiviteter rapporterades en aning utmanande, som vid tolkandet av information, att komma ihåg lösenord eller att skriva textmeddelanden. Alla deltagare använde de digitala apparaterna och Internet mest för kommunikation samt rekreation och nöje, vilket leder till att frågor gällande mera kognitivt krävande aktiviteter upplevs som problematiska. För att befrämja de kognitiva färdigheterna, krävs det mera kunskap för personalen och personerna med intellektuell funktionsnedsättning om tillgängliga webbsidor och möjligtvis också om alternativa lösningar gällande användning, som t.ex. automatisk textskrivning eller uppläsning av apparaterna med hjälp av fingeravtryck.

Netikett och datasäkerhet var svårförståeliga ord för deltagarna, men de visste dock t.ex. att bedrägerimeddelanden är möjliga och att digitala apparater behöver viruskydd. Flera deltagare hade också lösenord för att kunna logga in på sina digitala apparater, vilket befrämjar datasäkerheten. Deltagarna rapporterade varierande utmaningar gällande netikett och datasäkerhet. De handlade om tråkigheter upplevda på Internet, som t.ex. mobbing, avstängning av konto på de sociala medierna eller utlämning av personlig information åt okända. De erfarna utmaningarna och möjliga begränsningsåtgärderna, som hade gjorts av anhöriga på grund av omtanken av beskydd, kräver för den digitala delaktighetens uppfyllande, att gemensamma lösningar kartläggs, diskuteras och utförs.

Deltagarna upplevde flest utmaningar gällande de digitala apparaternas funktion, nämligen gällande de tekniska färdigheterna, men utmaningarna var inte regelbundet förekommande. Utmaningarna handlade om att apparaten hade låst sig, varit långsam eller inte fungerat smidigt. En del av deltagarna hade bett om hjälp med apparaternas funktion. De flesta hade bett om hjälp av arbetare och deras kompetens att hjälpa hade varit varierande. Detta leder till poängterande och säkerställande av arbetares digitala kunskaper på organisatorisk nivå.

Eftersom erfarenheterna av användningen huvudsakligen upplevdes som positiva, kan det tolkas som att deltagarnas motiv för användningen är viktiga och betydande för dem. De upplevda negativa erfarenheterna bör motarbetas genom att gemensamt hitta lösningar att möjliggöra användning. Om användningen är liten, bör rätta motiv för användning utforskas, kartläggas och stödas. Nedan (Figur 2. s. 38) en sammanfattad figur av resultaten.

Figur 2. Erfarenheter av digital delaktighet bland personer med intellektuell funktionsnedsättning

6 DISKUSSION

Erfarenheter av digital delaktighet bland personer med intellektuell funktionsnedsättning i denna studie var positiva. Den digitala delaktigheten definierades utgående från den utarbetade modellen av digital delaktighet för personer med intellektuell funktionsnedsättning och deltagarnas erfarenheter berörde alla dimensioner i modellen. De digitala apparaterna och Internet upplevdes huvudsakligen som lättanvända och deltagarna var nöjda med sina digitala apparater. Alla ägde minst två digitala apparater och alla hade någonstans tillgång till Internetanslutning. Deltagarna rapporterade dock utmaningar gällande de olika färdigheterna som berör användningen av de digitala apparaterna och Internet och de flesta utmaningarna gällde apparaternas och Internetanslutningens funktion

samt netikett och datasäkerhet. Utgående från deltagarnas erfarenheter gällande utmaningar med användningen är stödbehoven för den digitala delaktigheten tolkade.

Syftet med studien var att utforska hur personer med intellektuell funktionsnedsättning erfar den digitala delaktigheten och hurdan stöd de anser sig behöva för att vara digitalt delaktiga. Deltagarna i denna studie ansåg att de var digitalt delaktiga men behövde ibland stöd vid anskaffningen av apparater, aktiviteter som kräver sensomotoriska, tekniska och kognitiva färdigheter samt netikett och datasäkerhet. Deltagarna hade alla sina egna motiv för användningen och eftersom deltagarna upplevde god digital delaktighet, kan det tolkas som att deltagarna har funnit de rätta motiven för användningen.

Den första frågeställningen i denna studie gällande vilka erfarenheterna är av digital delaktighet för personer med intellektuell funktionsnedsättning är besvarad med hjälp av den utarbetade förutbestämda modellen för digital delaktighet. Den andra frågeställningen gällande hurdan stöd personerna erfar sig behöva för att kunna vara digitalt delaktiga, är besvarad utifrån tolkning av de rapporterade utmaningarna och negativa erfarenheter gällande användningen av digitala apparater.

6.1 Resultatdiskussion

Deltagarna var huvudsakligen nöjda med sina digitala apparater och användningen och alla ansåg att användningen hade varit lätt, trots de erfarna utmaningarna. Om motiven för användningen av digitala apparater och internet är grunden för den digitala delaktigheten (Jacobaeus et.al. 2019; van Dijk 2005), kan de rapporterade huvudsakligen positiva erfarenheterna av apparaterna och deras användning, erfarenheterna om att apparaterna är lättanvända, möjligheten till att hålla kontakt med viktiga personer och möjligheten att utöva självbestämmanderätt vara orsaker till att deltagarna i denna studie upplevde god digital delaktighet. Också Heponiemi et.al. (2020) poängterar tillgänglighet av digitala tjänster, färdigheter att använda dem och graden av användning som centrala faktorer för att de ska upplevas som något positivt. De negativt upplevda erfarenheterna var färre än de positiva, svårare att komma på och hade inte upplevts regelbundet, vilket också kan indikera på att den erfarna delaktighetsgraden var hög, då negativa erfarenheter sällan är motiv för användning och aktivitet.

Möjligheten till att hålla sig uppdaterad vad gäller samhällets och omvärldens aktuella situation samt möjlighet till inläring via informationssökning verkade vara andra viktiga motiv för användningen av digitala apparater och Internet bland deltagarna i denna studie. Också möjligheten till utövande av självbestämmande rapporterades av flera deltagare som positivt och som motiv för användningen av de digitala apparaterna och Internet. Eftersom den maximala delaktigheten enligt Molin (2004) också innefattar autonomi och utövande av självbestämmande, kan den goda tillgången och huvudsakligen positiva och lättupplevda användningen (tanken om att jag kan) tolkas bero på möjligheten till självbestämmande. Dock hade några deltagare någon grad av begränsning gällande användning av Internet och/eller sociala medier på grund av tanken om att beskydda. Detta leder till funderingar om, hur deltagarna kunde utöva sin självbestämmanderätt och vara digitalt delaktiga med hjälp av omgivningens stöd, utan att stödet blir till kontroll. Här handlar det om balans mellan stöd och personliga färdigheter, vilket också Barlott et.al. (2019) nämner som viktigt gällande digital delaktighet för personer med intellektuell funktionsnedsättning.

Erfarenheter gällande externa och interna förutsättningar för digital delaktighet (Molin 2004 s. 78) upplevdes också huvudsakligen som goda. De externa förutsättningarna är i denna studie definierade som tillgång till digitala apparater och internetanslutning, webbtillgänglighet samt omgivningens stöd. Alla deltagare ägde minst två digitala apparater och alla förutom en hade tillhörande Internetanslutning och som huvudsakligen upplevdes som god. Eftersom apparaternas användning huvudsakligen rapporterades vara lätt, tyder det på tillgängliga digitala apparater. Apparaternas uppdateringar och virusprogram upplevdes inte heller som utmanande och uppdateringarnas och virusprogrammets funktion rapporterades oftast vara automatisk, vilket visar på goda tekniska lösningar gällande teknikens design och tillgänglighet.

Informationen på internet ansågs av några deltagare vara svårförstådd, vilket tyder på brister i den kognitiva webbtillgängligheten och/eller utmaningar gällande kognition (Lussier-Desrochers et.al. 2017). Detta leder till frågor gällande samhällets ansvar vid uppfyllandet av lagar och förordningar vad gäller tillgänglighet (FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning och Lagen om tillhandahållande av digitala tjänster (306/2019), Europaparlamentets och rådets direktiv (2016/2102), Finansministeriet 2019, Auvinen & Jaakkola s. 37, Iacobaeus et.al. 2019). Användning av tablett

var också vanligare, vilket också Alfredsson Ågren et.al. (2019) tar upp i sin studie, än bärbar dator och alla deltagare hade en egen smarttelefon. Båda apparaterna har pek-skärm, vilket framkallar tankar om, att pekskärm är lättare att använda än tangentbord och traditionell mus, vilket också Lussier-Desrochers et.al. (2017) hävdar. Några deltagare hade också större ikoner på sin tablett med applikationernas bilder (t.ex. Youtube). På en bärbar dator är det vanligare att skriva in adressen på webbläsaren, medan det på smarttelefoner och tabletter går att direkt komma in på den önskade tjänsten. Genom dessa förenklade navigeringar, kan tillgängligheten förbättras.

Största delen av deltagarna hade bett om hjälp någon gång av arbetare på boendeenheten men användarkompetensen och -kunskapen var varierande bland arbetarna. Möjligheten att stöda kräver resurser (kunskap och tid), vilket leder till organisatoriskt och strategiskt arbete av boendeenhetens personal och ledning, vilket Ramsten et.al. (2018) påpekar som viktigt vid uppfyllandet av den digitala delaktigheten för personer med intellektuell funktionsnedsättning. De flesta av deltagarna i denna studie hade oftare rådfrågat arbetare på boendeenheten om hjälp, vilket inte helt stämmer överens med t.ex. Ramstens et.al. (2018) forskning som påpekar familjemedlemmarnas viktiga roll. Dock fanns det deltagare i denna studie, som oftast tydde sig till sina familjemedlemmar, när det uppstod problem med de digitala apparaterna, Internetanslutningen eller användningen av dessa. Anskaffningen av digitala apparater hade oftast skett tillsammans med andra för dem viktiga personer, vilket indikerar på behov av stöd för personer med intellektuell funktionsnedsättning när det gäller uppfyllandet av kraven på digital delaktighet (Barlott et.al. 2019; Lussier-Desrochers et.al. (2017).

Cirka hälften av deltagarna berättade, att de hade upplevt användningen av de digitala apparaterna som svår i början, vilket leder till slutsatser om att fastän användningen kan upplevas som svår av personer med intellektuella funktionsnedsättningar eller den digitala delaktigheten som ett omöjligt mål, är det möjligt att höja den digitala delaktighetsgraden med hjälp av träning, användning och stöd. Också i denna studie (Alfredsson Ågren et.al. 2018) rapporterade deltagarna innovativa lösningar gällande användningen som t.ex. att använda telefonen och dess automatiska text-skrivning i stället för datorn eller användningen av tablett i stället för dator, på grund av att tabletten är lättare att ha med sig. Utnyttjandet av online-aktiviteter vid offline-aktiviteter, som Deursen & Helsper (2015) och Ramsten et.al. (2018) har påvisat, rapporterades också av deltagarna i denna

studie. En deltagare hade fått flera nya kamrater genom att använda sociala medier, en deltagare hade lärt sig engelska och en deltagare sökte information om busstidtabeller, då hen åkte buss från och till jobbet.

Rapporterade erfarenheter gällande utmaningar vid användningen handlade oftast om apparaternas funktion, svårigheter med användningen eller förståelse av netikett, vilket tyder på att vanliga utmaningar hör ihop med brister i de tekniska, sociala och sensomotoriska färdigheterna samt färdigheter gällande datasäkerhet och netikett. Erfarenheter gällande kognitiva utmaningar rapporterades av några deltagare och eftersom t.ex. Lussier-Desrochers et.al. (2017) hävdar att personer med intellektuell funktionsnedsättning har flest svårigheter inom detta område och litteraturen (Granlund & Göransson, 2011 s. 12, FDUV) hävdar att personer med intellektuell funktionsnedsättning ofta har svårt att förstå, bearbeta och ta in ny information, leder denna studies generellt positiva resultat till frågor om deltagarna enbart använde apparater, Internetsidor och tjänster som är lättanvända eller om frånvaron av frågor i intervjuguiden som gäller användning av tjänster, är det som har påverkat resultaten.

Eftersom digitaliseringen av samhället framskrider i snabb takt, kan den tidigare forskningens (Lussier-Desrochers et.al. 2017; Iacobaeus et.al. 2018; Ramsten et.al. 2018; Sorbringer & Löfgren-Mårtensen 2020) mera negativa resultat gällande möjligheten till digital delaktighet för personer med intellektuell funktionsnedsättning delvis förklaras med att utvecklingen har gått i rätt riktning (mera tillgängliga apparater och webb) under de senaste fem åren. Den väl erfarna digitala delaktigheten i denna studie kan också bero på bättre webbtillgänglighet i Finland, då de flesta tidigare forskningarna var utförda utomlands.

6.2 Metoddiskussion

Mårtensson & Fridlund (2018 s. 425) menar, att kvaliteten i en forskning säkerställs, genom att beskriva hela forskningsprocessen tydligt och argumentera för vad som har gjorts/inte gjorts och varför. Hirsijärvi & Hurme (s. 188) menar att kvaliteten i en kvalitativ forskning utvärderas genom att granska hur forskaren har utfört sin studie, inte hur deltagarna har svarat. Mårtensson & Fridlund (2018 s. 425) delar in kvalitetssäkringen i tre delar, nämligen teoretiska, empiriska och etiska kriterier. De teoretiska kriterierna

berör kritisk granskning av bakomliggande teori och tidigare kunskap, vilket kan ses beröra det som Hirsjärvi & Hurme (s. 188) benämner som triangulering, de empiriska kriterierna, nämligen valet av studiedesign, metodval, resultat och diskussion samt de etiska kriterierna gällande forskningsetiska utmaningar och -principer som beaktats i forskningsprocessen.

I detta masterarbete har konkretiseringen av problemområdet, syftet och inläsningen inom ämnet utförts med hjälp av en grundlig litteratursökning. Eftersom den tidigare forskningen påvisade lite vetskap om ämnet (t.ex. Sorbring, Molin & Löfgren 2020, Lussier-Desrochers et.al. 2017), valdes den kvalitativa designen med syftet att utforska personers erfarenheter. Om erfarenheter av digital delaktighet bland personer med intellektuell funktionsnedsättning hade varit ett väl utforskat ämne, hade syftet, forskningsdesignen och metoden varit annorlunda, möjligtvis hade en litteraturstudie kunnat utföras. Under funderingar kring metodval undersöktes också möjligheten att utföra mera etnografiska studier av den verkliga användningen av digitala apparater och Internet bland personer med intellektuell funktionsnedsättning. Alternativt kunde resultatens bekräftelsebarhet också ha höjts, genom att använda både intervjuer och observationer som datainsamlingsmetod. Detta utvärderades dock av mig som en för resurskrävande (tid, kunskap) insats.

Den teoretiska bakgrunden gällande personer med intellektuell funktionsnedsättning och digital delaktighet är i detta masterarbets planeringsskede utförligt granskad och med hjälp av litteratursökningen hittades modellen för digital delaktighet för personer med intellektuell funktionsnedsättning (Lussier-Desrochers et.al. 2017) som konkretiserade syftet. Modellen för digitalt utanförskap (Iacobaeus et.al. 2018; van Dijk 2005) ansågs också vara viktig och en ny modell av digital delaktighet för personer med intellektuell funktionsnedsättning utarbetades på basen av dessa. Detta ledde till att studiedesignen, trots den kvalitativa designen fick en deduktiv ansats. Inverkan som detta har haft på förståelsen och hela masterarbetsprocessen, inkluderande resultat, är ett oundvikligt dilemma men var enligt mig en nödvändighet, eftersom ett utförande utan något slag av teoretisk bakgrundsinformation inte skulle kunna klassificeras som ett vetenskapligt arbete eller ge möjlighet till jämförelse med tidigare utförd forskning. Dessutom påverkade deltagargruppen valet av temaintervju på grund av behovet av en viss strukturering, för att göra det möjligt att samla in material. För abstrakta frågor ansågs på basen av teoretisk

referensram och tidigare erfarenheter vara för svårtolkade för personer med intellektuell funktionsnedsättning.

Teman i intervjun är grundligt utarbetade med hjälp av aktuell teori, vilket förbättrar trovärdigheten. Förförståelsens inverkan har motarbetats genom en kritisk reflektion under intervjuerna, analyseringen och tolkningen av resultaten samt genom att medvetandegöra dess inverkan i hela masterarbetsprocessen. (Mårtensson & Fridlund 2018 s. 424-425; Hirsijärvi & Hurme s. 184-185)

Kvaliteten i utförandet av temaintervjuerna granskades innan, under och efter utförandet av datainsamlingen. Intervjuernas öppenhetsgrad och möjlighet till djupgående ny information försökte befrämmas genom att låta diskussionen under intervjuerna löpa fritt och teman komma i sin egen ordning. Innan intervjuerna utfördes en provintervju, för att granska intervjuguiden och de valda teman. Kvaliteten hade dock förbättrats genom att utföra ännu fler provintervjuer. För att underlätta intervjuernas gång och insamlande av material, fick deltagarna själva välja var undersökningen utfördes och om de ville ha med någon annan under intervjutillfället. Forskareffekten försökte motarbetas med att börja intervjuerna med allmän diskussion och genom att visa ett genuint intresse för deltagarnas erfarenheter. Transkriberingen av materialet gjordes så snabbt som möjligt efter utförda intervjuer och alla förutom en av intervjuerna bandades in, vilket konstaterades underlätta renskrivningen märkbart. (Hirsijärvi & Hurme s. 184-185)

Olika skeden i bearbetningen och analyseringen av materialet följde teoretiska delar i innehållsanalysen och beskrivningen av processen är förtydligad med ett exempel på analysstabellen samt en utarbetad sammanfattande tabell av resultaten. Tolkningen av studiens resultat är oundvikligen subjektiv och beroende av tidigare erfarenheter, kunskaper samt subjektivitet hos både forskare och deltagare (Mårtensson & Fridlund 2018 s. 424-425; Hirsijärvi & Hurme s. 184-185). Detta påverkar masterarbetets trovärdighet, pålitlighet, bekräftelsebarhet och överförbarhet, vilka har försökt befrämmas genom en tydlig motivering av tolkningar av tidigare utförda forskningar och befintlig teori samt sammanfattning av resultat i figurer och tabeller. Resultaten av denna studie och överförbarheten till andra kontexter är tvivelaktig, på grund av få deltagare inom enbart en organisation men eftersom syftet med masterarbetet var att undersöka hur personer med intellektuell funktionsnedsättning erfar den digitala delaktigheten, är inte överförbarheten det centrala.

Forskningsetiska principer är enligt Mårtensson och Fridlund (2018 s. 434) de forskningsetiska överväganden som görs innan och under genomförandet av studien. På grund av deltagargruppen, var reflektionen av forskningsetiska frågor speciellt viktig och i den forskningsetiska delen beskrivs reflektionerna grundligt. I och med godkänd planpresentation, godkänt forskningslov inom organisationen, noggranna utvärderingar av och förberedelser gällande deltagarnas möjlighet till informerat samtycke, är forskningsetiska principerna uppfyllda i detta masterarbete.

6.3 Slutsatser

Resultaten visar på en god digital delaktighet inom organisationen Uudenmaan Vammaispalvelusäätio för personer med intellektuell funktionsnedsättning. Dock visar den också på utmaningar som speciellt bör tas i beaktande vid befrämjandet av den digitala delaktigheten för personer med intellektuell funktionsnedsättning. Personernas stödbehov är individuella och användningen kommer troligtvis i någon grad alltid att vara utmanande för personer med intellektuell funktionsnedsättning. För att säkerställa, att den digitala delaktighetsgraden är så hög som möjligt, bör både personalens och deltagarnas digitala användarkompetens och -kunskap befrämjas genom strategisk målsättning, där det finns tid och resurs för inläring och stöd. Mera kunskap om tillgängliga apparater och webbsidor samt digitala hjälpmedel bör inom organisationen kartläggas och lättförstådd datasäkerhets- och netikettinformation bör utarbetas och användas. Motivationen som grundläggande dimension för digital delaktighet bör iakttas. Om användningen av digitala apparater och Internet är liten, bör motiv för en möjlig användning kartläggas och möjliggörande av positiva erfarenheter gällande användningen befrämjas.

Detta masterarbete har inte fått fram om deltagarna använder digitala tjänster och i vilken grad. Därför kunde en sådan fortsatt forskning vara på sin plats, eftersom tjänster allt oftare erbjuds digitalt i dagens samhälle. För att förbättra trovärdigheten gällande resultaten, kunde en etnografisk studie gällande personer med intellektuell funktionsnedsättning och deras verkliga användning av de digitala apparaterna och internet utföras. En brukarorienterad design, där personernas förslag på stödåtgärder för att öka den digitala delaktigheten och som ytterligare befrämjar delaktighet för personer med intellektuell funktionsnedsättning i forskningsprocessen, skulle vara intressant att genomföra.

KÄLLOR

Alfredsson Ågren, K., Kjellberg, A. & Hemmingsson, H., 2019, *Digital participation? Internet use among adolescents with and without intellectual disabilities: A comparative study*, SageJournals. Tillgänglig: <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/1461444819888398> Hämtad: 6.1.2021

Alfredsson Ågren, K., Kjellberg, A. & Hemmingsson, H., 2018, *Access to and use of the Internet among adolescents and young adults with intellectual disabilities in everyday settings*, Journal of Intellectual and Developmental Disability. Tillgänglig: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.3109/13668250.2018.1518898> Hämtad: 6.1.2021

Auvinen, T. & Jaakkola, M., 2018, *Käsikirja tulevaisuuden kuntien digitalisaatioon*. Tillgänglig: <http://esitteet.luode.fi/kuntien-digitalisaatio/index.html#3> Hämtad: 18.10.2021

Barlott, T; Aplin, T. & Catchpole, E., 2019, *Connectedness and ICT: Opening the door to possibilities for people with intellectual disabilities*, Journal of Intellectual Disabilities. Tillgänglig: <https://journals-sagepub-com.ezproxy.arcada.fi:2443/doi/full/10.1177/1744629519831566> Hämtad: 24.2.2021

Bonniers svenska ordbok, 2002, Albert Bonniers Förlag, Stockholm, uppl. 8

Europeiska unionens officiella tidning 2016, *EUROPAPARLAMENTETS OCH RÅDETS DIREKTIV (EU) 2016/2102 av den 26 oktober 2016 om tillgänglighet avseende offentliga myndigheters webbplatser och mobila applikationer*. Tillgänglig: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SV/TXT/PDF/?uri=CELEX:32016L2102&from=MT> Hämtad: 6.1.2021

FDUV 2021, *Intellektuell funktionsnedsättning*. Tillgänglig: <https://fduv.fi/sv/information/intellektuellfunktionsnedsattning/> Hämtad: 15.12.2021

Finansministeriet 2021, *Offentliga förvaltningens ICT*. Tillgänglig: <https://vm.fi/sv/digitalisering>. Hämtad: 5.1.2021

Finlands FN-förbund 2015, *FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning och dess fakultativa protokoll*. Hämtad: 17.9.2021 Tillgänglig:

https://www.ykliitto.fi/sites/ykliitto.fi/files/vammaisten_oikeudet_2016_sv_net.pdf

Finlands grundlag (731/1999). Tillgänglig: <https://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/1999/19990731> Hämtad: 5.1.2021.

Granlund, M. & Göransson, K., 2011, Utvecklingsstörning. I: *Nya Omsorgsboken*, (red.) Söderman, L. & Antonson, S., Liber, Malmö, uppl: 5:1

Grönvik, L., 2005, Funktionshinder – ett mångtydigt begrepp. *Forskning om funktionshinder: Problem - utmaningar - möjligheter*, Studentlitteratur, Lund , s. 37-62

Heponniemi, T; Jormanainen, V; Leeman, L; Manderbacka, K; Aalto, A-M. & Hyppönen, H., 2020, *Digital Divide in Perceived Benefits of Online Health Care and Social Welfare Services: National Cross-Sectional Survey Study* Tillgänglig: <https://www.jmir.org/2020/7/e17616/> Hämtad: 25.10.2020

Hirsijärvi, S. & Hurme, H., 2008, *Tutkimushaastattelu: Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*, Gaudeamus, Helsingfors, uppl. 1.

Iacobaeus, H; Francisco, M; Nordqvist, Sefyrin, C; Skill, J. & Wihlborg, E., 2019, *Digitalt utanförskap. En forskningsöversikt*. Dino – Digitalisering i nya offentligheter. Dino rapport 2019:3. Linköpings universitet

Jacobsen, D. I., 2007, *Förståelse, beskrivning och förklaring. Introduktion till samhällsvetenskaplig metod för hälsovård och socialt arbete*. Studentlitteratur, Lund, uppl. 1:6

Karlsson, E. K., 2018, Informationssökning. I: Henricson, M. (red.), *Vetenskaplig teori och metod: Från idé till examination inom omvårdnad*, Studentlitteratur, Lund, s. 81-97.

Kjellström, S., 2018, Forskningsetik. I: Henricson, M. (red.), *Vetenskaplig teori och metod: Från idé till examination inom omvårdnad*, Studentlitteratur, Lund, s. 57-80.

Lag om tillhandahållande av digitala tjänster (306/2019). Tillgänglig: <https://www.finlex.fi/sv/laki/alkup/2019/20190306> Hämtad: 5.1.2021

Lindqvist, R., 2020, *Socialvetenskapliga perspektiv på funktionshinder. Medborgarskap, delaktighet och tillgänglighet för personer med funktionsnedsättning*, Studentlitteratur, Lund, uppl., 1:1.

Lussier-Desrochers, D., Normand, C. L., Romero-Torres, A., Lachapelle, Y., Godin-Tremblay, V., Dupont, M., Roux, J., Pépin-Beauchesne, L., & Bilodeau, P., 2017. *Bridging the digital divide for people with intellectual disability*. *Cyberpsychology: Journal of Psychosocial Research on Cyberspace*, 11(1), Article 1.
<https://doi.org/10.5817/CP2017-1-1> Hämtad: 10.1.2021

Molin, M., 2004, Delaktighet inom handikappområdet – en begreppsanalys. I: *Delaktighetens språk*, Gustavsson, A. (red.), Studentlitteratur: Lund, uppl. 1:11, s. 61-81

Mårtensson, J. & Fridlund, B. 2018, Vetenskaplig kvalitet i examensarbete. I: Henricson, M. (red.), *Vetenskaplig teori och metod: Från idé till examination inom omvårdnad*, Studentlitteratur, Lund, s. 421-438.

Ramsten, C., Marmstål Hammar, L., Martin, L. & Göransson, K., 2017, *ICT and intellectual disability: A survey of organizational support at the municipal level in Sweden*, *Journal of Applied Research in Intellectual disabilities*. Tillgänglig: <https://web-s-ebshost-com.ezproxy.arcada.fi:2443/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=4&sid=fd9d49fb-ddab-46f1-be89-6618c3523c2c%40redis> Hämtad: 6.1.2021

Ramsten, C., Martin, L, Dag, M. & Marmstål Hammar, L., 2018, *Information and communication technology use in daily life among adults with mild-to-moderate intellectual disability*, *Journal of Intellectual Disabilities*. Tillgänglig: <https://journals-sagepub-com.ezproxy.arcada.fi:2443/doi/full/10.1177/1744629518784351> Hämtad: 6.1.2021

Sorbring, E; Molin, M. & Löfgren-Mårtenson, L., 2020, *Del@ktighet på nätet. Röster från unga med intellektuell funktionsnedsättning samt föräldrar och personal*, Högskolan Väst. Hämtad: 17.9.2021 Tillgänglig: <http://hv.diva-portal.org/smash/get/diva2:1472924/FULLTEXT01.pdf>

Tideman, M. 2004, Lika som andra – om delaktighet som likvärdiga levnadsvillkor. I: *Delaktighetens språk*, Gustavsson, A. (red.), Studentlitteratur: Lund, uppl. 1:11, s. 119-136

Tuikka, A-M; Vesala, H. & Teittinen, A., 2018, *Digital Disability Divide in Finland: 7th International Conference*. Tillgänglig: https://www.researchgate.net/publication/326670000_Digital_Disability_Divide_in_Finland_7th_International_Conference_WIS_2018_Turku_Finland_August_27-29_2018_Proceedings Hämtad: 10.1.2021

van Deursen, J. A. M. & Helsper, J. E., 2015, *The third level digital divide*. Tillgänglig: https://pdfs.semanticscholar.org/d861/91a062ac7f8410dd03497b8bac1d4c715e4a.pdf?_ga=2.114228238.885457651.1603857567-681009159.1603857567 Hämtad: 28.10.2020

van Dijk, J. A. G. M. 2005, *The Deepening Divide – Inequality in the Information Society*. Tillgänglig: https://books.google.fi/books?hl=sv&lr=&id=AwGJCgAAQBAJ&oi=fnd&pg=PP1&dq=%22The+Deepening+Divide+:+Inequality+in+the+Information+Society%22&ots=vKybKi4k6-&sig=5gOrbf3SXu-O6xnPE1iiYbSlfhE&redir_esc=y#v=onepage&q=%22The%20Deepening%20Divide%20%3A%20Inequality%20in%20the%20Information%20Society%22&f=false Hämtad: 10.1.2021

WHO 2021, *Disability*. https://www.who.int/health-topics/disability#tab=tab_1 Hämtad: 10.1.2021

Winlund, G., 2011, Livskvalitet trots många hinder. I: *Nya Omsorgsboken*, (red.) Söderman, L. & Antonson, S., Liber, Malmö, uppl: 5:1

BILAGOR

Bilaga 1. Intervjuguide för deltagare

* Berätta kort om dej själv.

1. Tillgång till digitala apparater och Internet

- Berätta vad du använder för digitala apparater.
- Hur har du fått tillgång till dessa?

2. Användning och utmaning i användandet av digitala apparater

- Berätta vad du använder digitala apparater till
- Berätta vad som har varit svårt då du använt dessa.

3. Stödbehov i användningen av digitala apparater

- Vad behöver du för hjälp då du använder dina digitala apparater?
- Vem ber du om hjälp?
- Berätta om du har några tekniska hjälpmedel till dina digitala apparater.

4. Netikett och datasäkerhet vid användning av digitala apparater

- Berätta, om du kan, vad data- och användarsäkerhet betyder.
- Berätta om du någon gång varit med om något otrevligt då du varit på Internet.

5. Motivation gällande användning av digitala verktyg

- Berätta varför du tycker om att använda digitala apparater/inte vill använda digitala apparater.

Bilaga 2. Haastattelulomake osallistujille

*Kerro lyhyesti itsestäsi.

Digitaalisilla laitteilla tarkoitan esimerkiksi puhelin, tietokone, tabletti ja pelikonsoli.

1. Digitaalisten laitteiden ja Internetin hankinta ja saatavuus

- Mitä digitaalisia laitteita sinä käytät?
- Voiko laitteilla mennä Internetiin?
- Miten olet saanut nämä laitteet?

2. Digitaalisten laitteiden käyttö ja haasteet niiden käytössä

- Mitä teet digitaalisilla laitteillasi?
- Mikä on ollut helppoa näiden käytössä?
- Mikä on ollut hankalaa näiden käytössä?

3. Tukitarpeet digitaalisten laitteiden käytössä

- Minkälaista apua tarvitset, kun käytät digitaalisia laitteita?
- Keneltä kysyt apua?
- Kerro, jos sinulla on jonkinlaisia apuvälineitä/sovelluksia laitteisiin.

4. Netiketti ja tietoturva digitaalisten laitteiden käytössä

- Kerro mitä sinun mielestäsi tarkoittaa tietoturva.
- Oletko koskaan kokenut jotakin ikävää Internetissä?

5. Motivaatio digitaalisten laitteiden käyttöön

- Kerro, minkä takia tykkäät käyttää digitaalisia laitteita/mikset tykkää käyttää digitaalisia laitteita.

Bilaga 3. Lättläst följbrev/Förfrågan om intresse för deltagande

Tutkimus

Minun nimeni on Mathilda Lill-Smeds ja työskentelen Rauhalankaassa esimiehenä. Opiskelen myös sosionomiksi (YAMK). Opiskeluun kuuluu tutkimuksen tekeminen.

Haluaisin tutkimuksellani saada selville, miten käytätte digitaalisia laitteita. Digitaaliset laitteet ovat esimerkiksi puhelin, tietokone tai tabletti. Haluaisin tietää:

1. Mitä digitaalisia laitteita sinä käytät

2. Jos käyttö on helppoa

TAI vaikeaa

3. Mitä apua

tarvitset laitteiden käytössä

Tulisin sinun luoksesi kysymään näitä kysymyksiä. Jos haluat, voit pyytää toisen läheisen mukaan. Kysely kestää noin puoli tuntia.

Saat itse valita, jos haluat vastata minun kysymyksiini. Voit milloin tahansa sanoa, jos et enää halua olla mukana. Kukaan muu ei saa tietää mitä juuri sinä olet kertonut minulle.

Jos haluat olla mukana tässä tutkimuksessa, ilmoita siitä esimiehellesi.

Ystävällisin terveisin, Mathilda Lill-Smeds

Bilaga 4. Följebrev/Förfrågan av anhöriga/lagliga förmyndare om intresse för deltagande

Saatekirje osallistumisesta tutkimukseen omaisille/edunvalvojille

Nimeni on Mathilda Lill-Smeds ja toimin Uudenmaan Vammaispalvelusäätiön palvelukoti Rauhalankaaren esimiehenä. Suoritan samalla ylempää sosionomin ammattikorkeakoulututkintoa Arcada-nimisessä ammattikorkeakoulussa. Koulutukseeni kuuluu maisterityön ja tutkimuksen suorittaminen. Ohjaajani on yliopettaja Åsa Rosengren.

Maisterintyöni koskee kehitysvammaisten ihmisten mahdollisuutta osallistua digitaaliseen yhteiskuntaan ja tuntee osallisuutta siihen. Haluan selvittää, miten kehitysvammaiset asukkaat Uudenmaan Vammaispalvelusäätiön palvelukodeissa kokevat tämän. Tulen pyytämään 1-2 asukasta jokaisesta palvelukodista osallistumaan tutkimukseeni. Osallistujat allekirjoittavat kirjallista suostumusta osallistumiseen, mutta pyydän myös omaisten/edunvalvojien kirjallista suostumusta. Olen hakenut tutkimuslupaa organisaatiosta.

Osallistuminen tutkimukseen on täysin vapaaehtoista ja osallistujien on mahdollista peruuttaa osallistumista missä tahansa vaiheessa tutkimusprosessia. Tuloksia tutkimuksesta tulen julkaisemaan maisterintyössäni. Tulen myös palvelukoteihin paikan päälle ilmoittamaan maisterintyön tuloksista. Ketkä osallistujat ovat olleet ja kuka on vastannut mitään, ei tule olemaan mahdollista ulkopuolisten tunnistaa maisterintyöstäni. Tutkimuksessa kerätty aineisto on luottamuksellista ja tulen säilyttämään sitä muille salatussa ja lukitussa paikassa.

Tietojenkeruu tulee tapahtumaan haastatteluilla, tulen siis osallistujien luo heidän kotiinsa haastattelemaan heitä. Jos he haluavat, voivat he pyytää toisen läheisen mukaan tilanteeseen. Haastattelu tulee kestämään noin puoli tuntia. Jos osallistuja käyttää korvaavia kommunikaatiomuotoja, tulen minäkin hyödyntämään niitä.

Jos osallistuja itse haluaa osallistua tutkimukseen ja on allekirjoittanut kirjallista suostumusta, pyydän myös teitä allekirjoittamaan lomakkeen. Ottakaa vapaasti yhteyttä, jos teillä ilmenee lisäkysymyksiä. Olen tavoitettavissa puhelinnumerosta 040 304 7922 tai sähköpostitse mathilda.lill-smeds@uvps.fi.

Ystävällisin terveisin, Mathilda Lill-Smeds

Bilaga 5. Informerat samtycke för deltagare

(Päivämäärä)

Suostumus tutkimukseen osallistumisesta

Haluan olla mukana tässä tutkimuksessa.

Mathilda Lill-Smeds saa kysyä minulta kysymyksiä, jotka liittyvät digitaalisten laitteiden käyttöön.

listen laitteiden käyttöön.

Tiedän, miksi hän kysyy näitä kysymyksiä minulta.

Tiedän, että voin milloin tahansa sanoa, jos en enää halua olla mukana.

Tiedän, että kukaan muu ei saa tietää, miten minä olen vastannut kysymyksiin.

Tiedän, että kyselytilanne nauhoitetaan.

Haluan olla mukana tutkimuksessa

En halua olla mukana tutkimuksessa

Allekirjoitus

Päivämäärä ja paikka

Bilaga 6. Informerat samtycke för anhöriga/lagliga förmyndare

Tietoon perustuva suostumus

Annan suostumukseni, että läheiseni/edunvalvontani alla oleva henkilö, saa halutessaan osallistua Mathilda Lill-Smedsin suorittamaan haastatteluun. Olen tietoinen tutkimuksen tarkoituksesta ja että haastattelut nauhoitetaan materiaalin analysoinnin helpottamiseksi. Olen tietoinen siitä, että materiaali tuhoetaan, kun sitä ei enää tarvita. Tiedän, että osallistuminen on osallistujille vapaaehtoista ja että kerätty tieto on luottamuksellista ja salassa pidettävää.

Annan suostumukseni, että läheiseni/edunvalvontani alla oleva henkilö, saa halutessaan osallistua haastatteluun

En anna suostumusta läheiselleni/edunvalvontani alla olevalle henkilölle osallistua haastatteluun.

Allekirjoitus ja nimenselvitys

Päivämäärä ja paikka